

RIKSLØNNSNEMNDAS KJENNELSE

AV 6 OKTOBER 1995

I SAK NR 1/1995

**I tvisten mellom Akademikernes Fellesorganisasjon og staten
v/Administrasjonsdepartementet i forbindelse med tariffrevisjonen
pr 1 mai 1995**

	Side
I GENERELT 2
II KJENNELSE 3
1 Saksgangen frem til behandling i Rikslønnsnemnda	3
2 Partenes påstander	5
2.1 Akademikernes Fellesorganisasjon	5
2.2 Staten ved Administrasjonsdepartementet	5
3 Partenes anførsler	6
3.1 Akademikernes Fellesorganisasjon	6
3.2 Staten ved Administrasjonsdepartementet	16
4 Rikslønnsnemndas merknader	32
4.1 Den økonomiske situasjonen	32
4.2 Lønnsoppgjøret 1995	34
4.3 Økonomisk ramme i den foreliggende tvist	40
4.4 Likelønn	40
4.5 Nærmere om den aktuelle tvist	44
III SLUTNING 52

**RIKSLØNNSNEMNDAS KJENNELSE AV 6 OKTOBER 1995
I SAK NR 1/1995**

GENERELT

Twisten mellom Akademikernes Fellesorganisasjon (AF) og staten v/Administrasjonsdepartementet (AD) i forbindelse med tariffrevisjonen pr 1 mai 1995.

Nemndas sammensetning:

Riksadvokat Georg Fredrik Rieber-Mohn

Professor Steinar Strøm

Lagdommer Karin Stang

Leder Terje Moe Gustavsen, Statstjenestemannskartellet

Avdelingsdirektør Ingrid Haugen, Samferdselsdepartementet

Forhandlingsleder Svein Vikhals, Akademikernes Fellesorganisasjon

Kst personaldirektør Per Engebretsen, Administrasjonsdepartementet

Med hjemmel i lov 19 desember 1952 nr 7 om lønnsnemnd i arbeidstvister § 2 annet ledd er forhandlingsleder Svein Vikhals og avdelingsdirektør Per Engebretsen utpekt av partene i tvisten. Etter samme lov § 2 tredje ledd stemmer fra arbeidstakersiden Svein Vikhals og fra arbeidsgiversiden Per Engebretsen.

Som sekretær for nemnda har fungert rådgiver Kjerstin Bretteville-Jensen og førstekonsulent Anne Mari Lorgen.

Partene har gjort rede for sine standpunkter ved skriftlige innlegg og muntlig prosedyre for nemnda under hovedforhandling 22 august 1995 og i nemndsmøter 4 september, samt 2 og 6 oktober 1995. Rikslønnsnemnda har tatt stilling til partenes påstand slik de fremkom under hovedforhandlingen.

Etter at saken har vært drøftet i nevnte møter, avsa Rikslønnsnemnda 6 oktober denne

KJENNELSE

1 SAKSGANGEN FREM TIL BEHANDLING I RIKSLØNNSNEMNDA

Arbeidstvisten mellom Akademikernes Fellesorganisasjon og staten v/Administrasjonsdepartementet er oppstått i forbindelse med revisjon av tariffavtalen pr 1 mai 1995.

Forhandlingene om ny tariffavtale ble ført mellom staten v/Administrasjonsdepartementet og organisasjonene på arbeidstakersiden om revisjon av de respektive tariffavtaler. Mens Statstjenestemannskartellet og Yrkesorganisasjonenes Sentralforbund -seksjon stat og Norsk Lærerlag kom frem til enighet med staten om nye tariffavtaler, brøt AF forhandlingene 29 april 1995.

Varsel om brudd i forhandlingene innkom til Riksmeklingsmannen 2 mai 1995. Meklingsmøter ble innledet 9 mai 1995 og det ble avholdt flere meklingsmøter uten at partene kom til enighet. Den 23 mai 1995 begjærte AF meklingen hevet, og riksmeklingsmannen hadde etter dette en uke til rådighet for å bringe partene til enighet. Avsluttende mekling ble holdt 30 mai 1995, men den ble hevet samme dag klokken 2320 uten resultat. Onsdag 31 mai 1995 gikk omlag 3 000 av AFs medlemmer i statlig sektor ut i streik.

Fredag 2 juni 1995 varslet AF utvidelse av konflikten fra onsdag 7 juni 1995. Ytterligere 3 702 medlemmer ville da bli tatt ut i streik. Etter kommunal- og arbeidsministerens oppfatning ville den varslede opptrappingen av konflikten få store konsekvenser både for næringslivet og enkeltpersoner. På grunn av flomkatastrofen på Østlandet ville det f eks ha vært uholdbart om flytrafikken mellom Oslo og Værnes hadde stoppet opp. Riksmeklingsmannen innkalte partene tirsdag 6 juni for å undersøke mulighetene for å gjenoppta meklingen. Det viste seg å ikke være grunnlag for ny mekling.

Partene ble innkalt til møte hos kommunal- og arbeidsministeren 6 juni kl 1830. Statsråden viste til at han hadde fått rapport fra Riksmeklingsmannen, og at Riksmeklingsmannen ikke kunne se at det forelå muligheter for å løse konflikten gjennom mekling. Partene var enige i at det ikke synes mulig å finne frem til løsninger gjennom mekling. Statsråden meddelte deretter at Regjeringen i statsråd torsdag 8 juni ville fremme forslag for Stortinget om at konflikten skulle løses ved tvungen lønnsnemndsbehandling. Etter henstilling fra statsråden meddelte AF senere på kvelden at de avblåste streiken og ville gjenoppta arbeidet fra arbeidstidens begynnelse onsdag 7 juni 1995.

Ved lov av 16 juni 1995 ble det bestemt at arbeidstvisten skal avgjøres av Rikslønnsnemnda.

Loven har denne ordlyd:

§ 1

Tvisten mellom Akademikernes Fellesorganisasjon - seksjon kommune og Kommunenes Sentralforbund i forbindelse med tariffrevisjonen pr 1 mai 1995 skal avgjøres av Rikslønnsnemnda.

§ 2

Twisten mellom Akademikernes Fellesorganisasjon - seksjon Oslo kommune og Oslo kommune i forbindelse med tariffrevisjonen pr 1 mai 1995 skal avgjøres av Rikslønnsnemnda.

§ 3

Twisten mellom Akademikernes Fellesorganisasjon og Staten v/Administrasjonsdepartementet i forbindelse med tariffrevisjonen pr 1 mai 1995 skal avgjøres av Rikslønnsnemnda.

§ 4

Det er forbudt å iverksette eller opprettholde arbeidsstans eller blokade til løsning av tvisten. Reglene i lov 19 desember 1952 nr 7 om lønnsnemnd i arbeidstvister får tilsvarende anvendelse.

§ 5

Loven her trer i kraft straks.

2 PARTENES PÅSTANDER

2.1 Akademikernes Fellesorganisasjon

1. Det avsettes en pott på 2,0 pst til sentrale forhandlinger med virkning fra 1 juli 1995.
2. Det avsettes en pott på 0,9 pst til lokale forhandlinger med virkning fra 1 september 1995. I tillegg kommer ledige lønnsmidler ved skifte av arbeidstaker med virkning fra 1 september 1995.
3. Som en sentral føring på de lokale forhandlingene tas inn:

Kvinner med lavere lønn enn menn med likeverdig utdanning, kompetanse og ansvar prioriteres. Ved overføring av midler til de enkelte forhandlingssteder, tas det etter sentrale drøftinger spesielt hensyn til virksomheter med en stor andel av kvinnelige tilsatte med høyere utdanning.
4. Hovedlønnstabellen forlenges med 6 nye lønnstrinn i henhold til vedlagte lønnstabell med virkning fra 1 mai 1995.
5. Virkningstidspunktet for det generelle tillegget på 3 600 kroner settes til 1 mai 1995.

2.2 Staten ved Administrasjonsdepartementet

1. Det vedtatte forhandlingsresultat, slik det fremgår av forhandlingsprotokollen mellom staten v/Administrasjonsdepartementet på den ene side og Statstjenestemannskartellet, Yrkesorganisasjon Sentralforbund - Seksjon stat og Norsk Lærerlag på den annen side, med unntak av virkningstidspunktet, gjøres gjeldende for medlemmer av Akademikernes Fellesorganisasjon.
2. Virkningstidspunktet settes til 7 juni 1995 for de av AFs medlemmer som ikke omfattes av tjenestetvistlovens § 26 a.
3. For de av AFs medlemmer som omfattes av tjenestetvistlovens § 26 a settes virkningstidspunktet til 1 mai 1995.

3 PARTENES ANFØRSLER

3.1 Akademikernes Fellesorganisasjon

3.1.1 Innledende bemerkninger

3.1.1.1 Presentasjon av Akademikernes Fellesorganisasjon

Akademikernes Fellesorganisasjon (AF) er en hovedorganisasjon av foreninger med medlemmer som har høyere utdanning. AF ble etablert 1 januar 1975 og avløste Embedsmennenes Landsforbund (EL) og Norges Akademikersamband (NAS). AF har fra etableringen mer enn firedoblet sitt medlemstall og er med sine ca 240 000 medlemmer den nest største arbeidstakerorganisasjonen i Norge.

Det er opprettet et lønns- og forhandlingsutvalg for AFs seksjon for statsansatte, AF-S, som forhandler for de medlemmene som får sine lønns- og arbeidsvilkår fastsatt etter forhandlinger med staten. Pr 1 januar 1995 utgjorde medlemstallet i statlig sektor 62 781.

Lønns- og forhandlingsutvalget har i hht AFs vedtekter § 8 fullmakt til å utforme AFs krav overfor staten samt gjennomføre forhandlinger og eventuell mekling. Utvalget kan i tillegg vedta eller anbefale forhandlingsresultater og vedta uravstemning. Utvalget kan iverksette bruk av kampmidler etter styrets beslutning.

Lønns- og forhandlingsutvalget er bredt sammensatt av representanter fra AFs medlemsgrupper jfr. "Regler for sammensetning og votering i lønns- og forhandlingsutvalget, seksjon stat, AF-S".

3.1.1.2 Oppsigelse av Hovedtariffavtalen

Hovedtariffavtalen ble av AF lovlig sagt opp til utløp 30 april 1995. Samme dato ble det varslet brudd i forhandlingene i henhold til Hovedtariffavtalens pkt 1.4.3. c) og § 12, 2 ledd i Lov om offentlige tjenestetvister av 18 juli 1958. Hovedtariffavtalen omfatter AFs medlemmer som går inn under tjenestetvistloven, dvs statsansatte og lærere, med unntak av de ledere som er utenfor Hovedtariffavtalen, jf Hovedtariffavtalens pkt. 1.1.3.

Riksmeklingsmannen innkalte til mekling i brev av 3 mai 1995. Meklingsmøter ble gjennomført 9, 16, 29, og 30 mai uten at meklingen førte frem.

AF begjærte meklingen avsluttet 23 mai og gikk til streik 31 mai 1995.

3.1.1.3 Lov om lønnsnemnd

Etter tilråding fra Kommunal- og arbeidsdepartementet av 8 juni 1995 godkjente Kongen i statsråd samme dag proposisjon til Stortinget om lov om lønnsnemndsbehandling av enkelte arbeidstvister i offentlig sektor i forbindelse med tariffrevisjonen pr 1 mai 1995. Stortinget vedtok loven i samsvar med fremlagte forslag.

Kommunal- og arbeidsdepartementet anførte, i hovedtrekk, følgende som grunnlag for vedtaket om tvungen lønnsnemnd :

Departementet anførte at man etter en helhetsvurdering var kommet til at vesentlige samfunnsmessige hensyn talte for at konfliktene ble løst uten ytterligere arbeidskamp. Videre ble det anført at situasjonen mellom partene i statlig sektor var svært fastlåst. Departementet anførte også at det ble gjort flere forsøk på å få i stand en løsning, uten at dette hadde ført frem. Det var derfor utsikt til en langvarig konflikt. Videre ble det fra departementet fremholdt at det var av den oppfatning at et vedtak om bruk av tvungen lønnsnemnd i den omhandlede arbeidskonflikt trolig er innenfor rammene av ILO-konvensjonene som Norge har ratifisert på disse områdene. Departementet mente at det uansett ville ha vært uforsvarlig ikke å gripe inn i konflikten.

AF bemerket at man er uenig i departementets begrunnelser for anvendelse av tvungen lønnsnemnd i nærværende konflikt.

3.1.1.4 Tjeneste- og embedsmenn som ikke har adgang til å gå til arbeidsnedleggelse

Rikslønnsnemndas behandling i hht. Ot prp nr 66 (1994-95) omfatter ikke tjeneste- og embedsmenn som ikke har adgang til å gå til arbeidsnedleggelse. Imidlertid omfatter tvisten også disse statsansatte. AF anmodet derfor, med hjemmel i tjenestetvistlovens § 26 a, Rikslønnsnemnda om at også denne tvisten avgjøres samtidig.

3.1.2 Lønnsnivået og mindrelønnsutviklingen i offentlig sektor

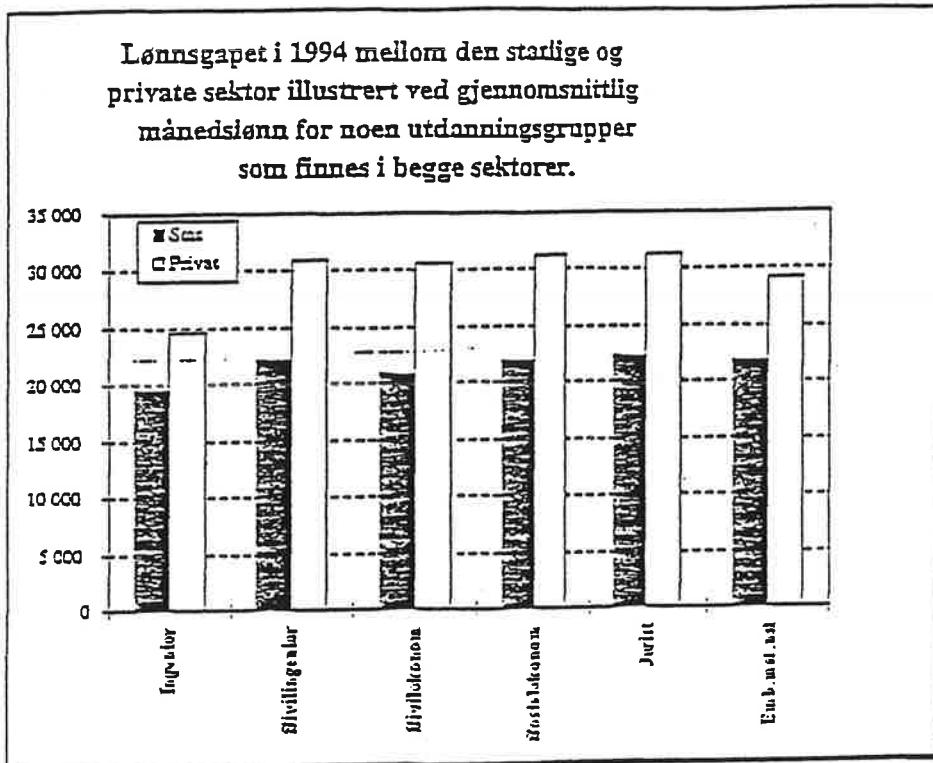
3.1.2.1 Lønnsnivået

AF viser til vedlegg III til Statens lønnskomite av 1988 (NOU 1990:32) og anfører at det igjen ble slått fast at statens lønnsnivå avtar i forhold til det private næringsliv med stigende stillingsnivå. Sitat:

"Materialet gir grunnlag for klare konklusjoner. Selv om det er variasjoner fra et år til et annet, er trenden klar. For alle stillingene i materialet har de statlige stillingene hatt en dårligere lønnsutvikling enn tilsvarende stillinger i NHO, perioden under ett (1976-89, AFs merknad). For de høyeste stillingene er det etterhvert blitt stor forskjell i lønnsnivå. For de laveste stillingene har staten et mer konkurransedyktig lønnsnivå."

Heller ikke utviklingen de senere år har endret på dette faktum. Nivåforskjellen eller lønnsgapet mellom lønningene i staten og det private næringsliv er blitt stadig større.

Ser vi på noen utdanningsgrupper og sammenlikner gjennomsnittslønnen i 1994 i privat og statlig sektor, viser dette markerte nivåforskjeller.

Kilde: NHOs funksjonærstatistikk - 01.09. 1994 samt SST og STS - 01.10.1994

3.1.2.2 Mindrelønnsutviklingen

AF viser til forhandlingsbestemmelsene i Hovedtariffavtalen for 2. avtaleår - HTA pkt. 1.4.3. punkt b). AF krevde at lønnsforskjellene mellom privat og statlig sektor for noen sammenlignbare stillingsgrupper måtte beregnes. Slike beregninger er utført i det felles statistikkutvalg.

AF anfører at det har vært vanlig å vekte lønnsutviklingen for arbeidere og funksjonærer som mål på lønnsutviklingen i privat sektor. Ut fra den relative andel ansatte innenfor hvert område har det videre vært vanlig å bruke 60/40 som vekter for hhv arbeider/funksjonær. Selv om utviklingen i antall industriarbeidere tilsier at en nå sannsynligvis bør bruke 50/50 som vekter, vil AF også denne gang legge til grunn den tradisjonelle vektningen i de videre beregninger. AF har brukt tall fra NOU 1995 nr 7 - Om grunnlaget for inntektsoppgjørene 1995 til fremstilling av en tabell.

Resultatet fremgår av tabellen:

Periode	Stat, i alt vs privat vektet	Skolesektor vs privat vektet	Statlig tariffområde vs privat vektet	Stat.ledende vs funksj., NHO
1984-94	5,5%	6,7%	5,9%	22,1%
1985-94	4,6%	5,6%	4,9%	20,7%
1986-94	3,9%	4,0%	3,9%	17,6%
1987-94	3,1%	3,2%	3,1%	17,1%
1988-94	0,7%	4,4%	1,9%	12,7%
1989-94	1,0%	4,7%	2,2%	11,7%
1990-94	0,8%	3,6%	1,7%	8,3%
1991-94	0,5%	2,2%	1,0%	6,2%
1992-94	1,3%	2,3%	1,6%	4,2%
1993-94	0,9%	1,4%	1,1%	2,6%

Av tabellen går det frem at mindrelønnsutvikling for staten i alt i forhold til LO/NHO-området har vært 5,5 pst i perioden 1984-94, mens den i perioden 1992-94 var 1,3 pst. Mindrelønnsutviklingen innenfor skoleverket har vært sterkere enn for staten i alt, 6,7 pst i perioden 1984-94, og 2,3 pst i perioden 1992-94. For det statlige tariffområdet har mindrelønnsutviklingen i tilsvarende perioder vært hhv 5,9 pst og 1,6 pst.

For AFs grupper er det naturlig å sammenlikne seg med funksjonærer i NHOs statistikk. Av denne går det frem at mindrelønnsutviklingen her har vært enda sterkere. Hele 22,1 pst i perioden 1984-94, og 4,2 pst i perioden 1992-94, når en sammenlikner med funksjonærer i NHO-bedrifter ialt.

AF hevder at gjennomføringen av solidaritetsalternativet forsterker de lønnsmessige skjevheter og gir en urimelig lønnsmessig fordeling. Etter AFs mening bør det derfor være rom for kompensasjon for den mindrelønnsutvikling som ansatte i det statlige tariffområdet har hatt. AF viser til at mindrelønnsutviklingen har vært ujevnt fordelt på de forskjellige stillingsgrupper.

AF vil også påpeke at det innenfor det statlige tariffområdet har skjedd en stadig forverring av den relative lønnsutvikling for de med høyere utdanning. Det vises igjen til NOU 1990: 32. Sitat:

“Gjennomsnittlig månedsfortjeneste i SST er benyttet som referanseramme for lønnsutviklingen for de enkelte stillingene.

Et hovedtrekk er at høyere stillinger og stillinger som krever høyere utdanning, har hatt en prosentvis lavere lønnsutvikling enn lavere plasserte stillinger og f eks

fagarbeiderstillinger. Dette er også en konsekvens av at en i flere lønnsoppgjør har gitt tariff tilleggene som lavtlønnsprofil. Dette har ført til at avstanden mellom laveste og høyeste stilling har blitt mindre.”

3.1.2.3 Konklusjon

AF anfører at lønnsoppgjørene i de senere år har ført til en forverring av lønnsnivået i det statlige tariffområdet i forhold til privat sektor. Lønnsgapet har økt betydelig for midlere og høyere stillingsnivåer. Dette rammer igjen de som har investert i høyere utdanning. AF konstaterer at det relativt sett stadig lavere lønnsnivå for disse stillinger medfører at man ikke får kompensert for de utgifter og det inntektstap som den høyere utdanningen har avstedkommet.

3.1.3 AFs krav ved tarifforhandlingene 1995

3.1.3.1 Den organisasjonsmessige behandling

Foran hvert lønnsoppgjør gjennomføres det en omfattende organisasjonsmessig behandling av de krav som AF fremmer overfor staten. Den organisasjonsmessige behandling foran årets oppgjør startet i august 1994 med evaluering av oppgjøret pr. 1 mai 94. Under evalueringen fremkom det betydelig misnøye blant medlemmene i AF-organisasjonene med det resultat som ble oppnådd gjennom hovedoppgjøret i 1994 og det forhold at dette bidro til å forsterke den negative lønnsutvikling for dem med høyere utdanning som har utviklet seg over mange år.

Dette har resultert i et krav om å utvikle en langsiktig strategi som i første omgang har som mål å stanse den negative lønnsutviklingen for akademikerne og som på sikt skal gi en positiv relativ lønnsutvikling for AFs medlemsgrupper. Parallelt med utarbeidelsen av krav for det enkelte tariffoppgjør, arbeides det derfor nå med en strategi som har et langsiktig perspektiv.

Foran årets oppgjør har det vært en grundig behandling internt i AFs medlemsforeninger. På basis av innkomne krav fra medlemsforeningene, ble kravene behandlet i flere møter i AF-S før utvalget i sitt møte 19 april 1995 enstemmig vedtok det endelige kravet som ble fremmet overfor staten.

3.1.3.2 Mål for AFs virksomhet

I "Mål for AFs virksomhet til 1996" pkt. 1.1. "Inntektspolitikk", ønsket AF å henlede oppmerksomheten på følgende mål:

- at det skal lønne seg å satse på utdanning og kompetanse
- at konkurranseutsatt virksomhet er normgivende
- at lønnsnivået for akademikere i offentlig sektor samsvarer bedre med nivået for tilsvarende grupper i privat sektor
- at kjønnsbestemte lønnsforskjeller fjernes

Med utgangspunkt i ovennevnte generelle målformuleringer, mener AF at det er nødvendig å:

- øke samfunnets verdsetting av høyere utdanning
- etablere et lønnsnivå som sikrer at det lønner seg for den enkelte å investere i høyere utdanning
- etablere et lønnsnivå som står i forhold til samfunnets behov for den enkeltes kompetanse og profesjonelle ansvar
- fjerne kjønnsbaserte lønnsforskjeller og etablere likelønn for den enkelte og for yrkesgrupper med tilsvarende utdanning, kompetanse og ansvar
- etablere et lønnsnivå som er på høyde med sammenlignbare grupper i samfunnet.

AFs overordnede mål ved dette oppgjøret er at det skal bidra til i større grad å etablere reell likelønn. For AF har arbeidet med likelønn et mål utover det å rette opp lønnsforskjeller basert på kjønn. Sett med AFs øyne er likelønn etablert når alle får en lønn som er basert på en likeverdig vurdering av stillingens krav til utdanning, kompetanse og ansvar.

Den uttelling man i dag får for hvert års utdanning utover videregående skole står ikke i forhold til den uttelling man får for hvert års utdanning opp til videregående skolenivå (fagarbeider).

AFs mål er at man skal få en likeverdig uttelling for hvert års utdanning utover grunnskolen. På dette grunnlag mener AF at eksisterende lønnsforskjeller mellom stillingsgrupper med krav til utdanning på grunnskolenivå og stillingsgrupper med krav til utdanning på videregående skolenivå (fagarbeider) også skal legges til grunn for stillingsgrupper med krav til høyere utdanning.

3.1.3.3 AFs krav

AF overleverte sine krav til AD ved brev av 21 april 1995.

Etterslep

AF anfører at lønnsutviklingen for statsansatte og lærere har vært vesentlig svakere enn innenfor andre deler av arbeidslivet. Det er et betydelig akkumulert etterslep som har utviklet seg over mange år sammenlignet med f.eks NHO-området. Etterslepet i det statlige tariffområdet i forhold til LO/NHO-området i perioden 1992-1994 er på 1,6 pst. Dette tallet bygger på et veid gjennomsnitt basert på NHOs arbeider- og funksjonærstatistikk. AF hevder videre at dersom man legger NHOs funksjonærstatistikk alene til grunn for de grupper det er naturlig for AF å sammenligne seg med, blir etterslepet for samme periode på 4,2 pst.

AF krever at det gis kompensasjon for mindrelønnsutviklingen i statlig sektor i årets oppgjør.

De avtaler som er inngått i det statlige tariffområdet og det tilbud AF har mottatt, vil etter AFs syn innebære at etterslepet vil øke ytterligere gjennom årets oppgjør. AF mener derfor at det er helt nødvendig å gjennomføre et løft for dem med høyere utdanning i staten for å forhindre at man kommer enda mer ut av balanse i forhold til arbeidslivet forøvrig.

Likelønn/sentrale justeringer

Målet om likelønn er en stor utfordring i det statlige tariffområdet. Likelønn for yrkesgrupper og den enkelte oppnås når alle gis en likeverdig uttelling for stillingenes krav til utdanning, kompetanse og ansvar. AF vil understreke at det ikke er utdanningen alene som skal gi grunnlag for lønnsfastsettelsen, men at lønn skal bygge på en vurdering av de krav stillingen stiller til formal- og realkompetanse samt det arbeids- og ansvarsområdet som er tillagt stillingen.

De sentrale parter i staten har gjennom utformingen av stillingsstrukturen og de enkelte stillingers sentrale normeringer et særskilt ansvar for at alle stillinger får en likeverdig uttelling i forhold til stillingenes krav til utdanning, kompetanse og ansvar.

Dagens stillingsstruktur i det statlige tariffområdet og de mange lavtlønnsoppgjør de senere år, har medført urettferdige og urimelige lønnsrelasjoner. Der hvor høyskole/universitetsutdanning er et krav til stillingen, verdsettes utdanning langt lavere enn for stillinger som krever utdanning på videregående skolenivå. Det er ingen tvil om at grupper med høyere utdanning er blant dem som taper mest i denne sammenheng. Dette gjelder i særlig grad kvinner.

AF krever at det gis en likeverdig lønsmessig uttelling for krav til utdanning, kompetanse og ansvar.

AF mener det er nødvendig å gjøre noe med disse forhold ved årets oppgjør. Problemerkene er imidlertid så omfattende at AF innser at de ikke fullt ut kan løses ved ett tariffoppgjør. Målet må være at man på sikt oppnår likelønn basert på stillingens krav til utdanning, kompetanse og ansvar.

Administrasjonsdepartementet og hovedsammenslutningene/Norsk Lærerlag ble under tariffoppgjøret 1995 enige om å nedsette en partssammensatt arbeidsgruppe som skulle utarbeide forslag til overordnede prinsipper for arbeidet med likestilling i staten. Arbeidsgruppen avga sin innstilling under forhandlingene. AF vil spesielt henlede oppmerksomheten på hovedsammenslutningenes/Norsk Lærerlags representanters foreslåtte tilleggspunkter for å styrke likestillings-/likelønnsarbeidet i staten:

"Partene vil i perioden bl.a. vurdere følgende elementer i likestillings/likelønnsammenheng:

- Vektlegging av utdanning, kompetanse, ansvar og yrkesmessige belastninger."

Som et første skritt for å oppnå likelønn basert på stillingens krav til utdanning, kompetanse og ansvar, krever AF avsatt en pott på 2,0 pst til sentrale justeringer med virkning fra 1 juli 1995.

Lokale forhandlinger

Det er etter AFs syn en viktig forutsetning for det statlige lønns- og tariffsystemet at det føres årlige lokale forhandlinger. For å motivere til arbeidet med lokal

lønnspolitik, samt å sikre tilliten til systemet hos de lokale parter og for å kunne forsvare den ressursbruk dette innebærer, er det nødvendig å avsette en pott som er vesentlig større enn det som har vært tilfelle de senere år. I oppstillingen under er det vist hvordan avsetningen til lokale forhandlinger har vært fra det nye lønssystemet ble innført.

Avtaleår	Sentr. avsatte midler/virkn.tidsp.	Skifte av arbeidstaker-/virkn.tidsp.
1992	0,1% pr 01.01.93	0,1% pr 01.10.92
1993	0,35% pr 01.05.93	0,05% pr 01.05.93
1994	0,3% pr 01.09.94	0,05% pr 01.09.94

AF krever at det avsettes en pott på 0,9 pst til lokale forhandlinger med virkning fra 1 september 95. I tillegg kommer ledige lønnsmidler ved skifte av arbeidstaker.

Også de lokale forhandlingene må brukes som et virkemiddel for å oppnå likelønn. AF krever på denne bakgrunn at:

Kvinner med lavere lønn enn menn med likeverdig utdanning, kompetanse og ansvar prioriteres. Ved overføring av midler til de enkelte forhandlingssteder, tas det spesielt hensyn til virksomheter med en stor andel av kvinnelige tilsatte med høyere utdanning.

Hovedlønnstabellen

De sentrale parter har også gjennom utformingen av hovedlønnstabellen ansvaret for utviklingen av relasjonene mellom de ulike stillingsgrupper. Ved de senere års regulering av lønnstabellen har det skjedd dramatiske endringer av tabellens struktur. Dette har gitt seg utslag i at trinnavstanden er blitt mindre, samt at avstanden mellom topp og bunn på tabellen er dramatisk endret. Denne utviklingen ble ytterligere forsterket ved tredelingen av lønnstrinnene fra gammelt lønnstrinn 27 og høyere.

Dette spesielle forholdet vil AF komme tilbake til ved hovedoppgjøret i 1996.

AF krevde ved dette oppgjøret ett lønnstrinns opptykk for alle samt 0,5 pst tillegg fra og med ltr 51. Kravet ble endret under forhandlingene til et krav om at hovedlønnstabellen forlenges med 6 nye lønnstrinn, samt at tabell A økes med 2 900 kroner på hvert trinn tom ltr 19 og at det gis ett lønntrinns tillegg på alle lønnstrinn fom ltr 20.

På bakgrunn av den utvikling som fant sted etter at AF fremmet sitt siste reviderte krav og den prioritering AF foretok ved dette oppgjøret, tar AF til etterretning tabellen slik den er nedfelt i protokollen mellom AD og hovedsammenslutningene/Norsk Lærerlag, slik at satsene på hovedtariff Tabellen øker med 3600 kroner på alle trinn.

Overtid for ledere

AF legger til grunn at ADs fortolkning av fellesbestemmelsenes § 13 fratrar de lokale parter den frihet til å inngå lokale særavtaler som bestemmelsen var ment å åpne for. På denne bakgrunn krevde AF at denne bestemmelsen ble gjort til forhandlingstema i dette oppgjøret.

3.1.4 Forhandlingene

Forhandlingene startet ved åpningsmøte 21 april 1995. AF reviderte sine krav to ganger, henholdsvis den 27 og 28 april 1995.

Etter forhandlingsmøter 25, 27, 28, og 29 april ble det inngått avtale mellom AD og de øvrige hovedsammenslutningene/Norsk lærerlag. AF brøt forhandlingene i møte 29 april 1995. Samme dag ble Riksmeklingsmannen varslet.

AF sa opp tariffavtalen i brev av 29 april då og meddelte dette i brev av samme dato til Riksmeklingsmannen.

I brev av 15 mai 1995 varslet AF plassoppsigelse for ca. 3 000 medlemmer.

AF viste hele tiden forhandlingsvilje og var villig til å inngå kompromisser for å få til en avtale. AF fikk også under forhandlingene et visst gjennomslag for sine krav.

AF brøt imidlertid forhandlingene fordi staten ved sitt siste tilbud ikke var villig til å gi en kompensasjon for den mindrelønnsutviklingen som er dokumentert.

3.1.5 Mekling/streik

Meklingsmøter ble gjennomført uten at meklingen førte frem og AF begjærte meklingen avsluttet 23 mai og gikk til streik 31 mai 1995.

AF gjennomførte en ansvarlig og fullt ut lovlig streik. AFs mål var å bringe staten tilbake til forhandlingsbordet.

Staten viste ingen vilje til å finne en forhandlingsløsning under streiken. I stedet vedtok Regjeringen å fremme en proposisjon for Kongen i statsråd og Stortinget om tvungen lønnsnemnd. Dette ble gjort selv om situasjonen etter AFs mening ikke tilsa at dette var tvingende nødvendig.

Da AF ble innkalt til kommunal-og arbeidsministeren 6 juni kl. 1830 d.å. og ble orientert om Regjeringens beslutning, gjenopptok våre medlemmer, etter kommunalministerens anmodning, arbeidet fra arbeidstidens begynnelse 7 juni 1995.

3.1.5.1 Virkningstidspunkt

AF krever at virkningstidspunktet for det generelle tillegget settes til 1 mai 1995.

AF hevder at man ikke kan videreføre praksisen med å forskyve virkningstidspunktet for det generelle tillegget til tidspunktet for avslutning av streiken, uten etter en konkret vurdering i den enkelte sak. Foretas det ikke en slik vurdering, vil de organisasjoner som tar i bruk den lovlige og demokratiske rett det er å streike, bli straffet uavhengig av grunnlaget for streiken og måten den er gjennomført på. AF vil minne om at

streikevåpenet er hovedårsaken til at arbeidsgivere og arbeidstakere kan opptre som likeverdige og jevnbyrdige parter under tarifforhandlingene.

I foreliggende sak vil det være svært urimelig dersom virkningstidspunktet blir fastsatt til tidspunktet for streikens avslutning. For det første ble meklingen ikke avsluttet før 30 mai, en måned etter det avtalefestede reguleringsstidspunkt, noe AF ikke hadde herredømme over. For det andre ble det gjennomført en fullt ut lovlig konflikt. Endelig ble streiken avblåst på bakgrunn av anmodningen fra kommunal-og arbeidsministeren før AF ble tvunget til det gjennom lovregulering.

Forøvrig vil AF bemerke at et senere virkningstidspunkt vil øke overhenget inn i 1996 og dermed vil kunne redusere den disponible ramme for alle i det statlige tariffområdet.

Under en hver omstendighet skal virkningstidspunktet for embedsmenn og tjenestemenn som ikke har streikerett ikke forskyves, jfr. Arbeidsrettsdom av 4 desember 1980, sak nr 52/80, l.nr 34.

3.1.6 Resultater fra andre tariffoppgjør

3.1.6.1 Privat sektor

Forhandlingssystemet i privat sektor

I motsetning til i offentlig sektor, foregår en stor del av lønnsdannelsen i privat sektor gjennom frie lokale forhandlinger. For funksjonærgruppene i privat sektor foregår all lønnsdannelse gjennom slike forhandlinger. Av den grunn får man ikke oversikten over rammene for de private oppgjør før lønnsstatistikkene foreligger lang tid etter at oppgjørene er ferdigforhandlet.

Det er bred enighet om at lønnsoppgjørene i konkurranseutsatt virksomhet skal være normgivende for oppgjørene i offentlig sektor. Til grunn for rammene i offentlig sektor legges imidlertid kun det sentrale oppgjøret mellom LO og NHO til grunn. I oppgjøret får man derfor ikke med seg resultatet av de lokale forhandlingene i LO-området og heller ikke resultatet av oppgjøret for funksjonærgruppene som er et naturlige sammenligningsgrunnlag for AF. Dette er hovedårsaken til de store etterslep som er dokumentert de senere år.

Resultat i privat sektor

I de lønnsavtaler som hittil er avsluttet i LO/NHO-området varierer den økonomiske rammen for 1995 fra arbeidsplass til arbeidsplass. Dette skaper ekstra stor usikkerhet. Fra Norges Banks kvartalskrift Penger og Kreditt 1995/2 siteres:

“Usikkerheten omkring lønnsveksten i år er knyttet til utviklingen i lønnsglidningen, og det er forhold som taler for at de lokale tilleggene kan bli høyere i år enn i fjor. Konjunkturoppgangen vil gi god inntjening i bedriftene og dermed mulighet for betydelige lokale lønnstillegg. Videre ble det i de sentrale oppgjørene i år gitt individuelle

lønnstillegg gjennom spesielle tillegg for lavlønsgrupper. Dette innebærer ulik lønnsutvikling innenfor den enkelte arbeidsplass, og det kan tenkes at grupper som fikk lave tillegg i det sentrale oppgjøret, vil forsøke å kompensere dette i de lokale oppgjørene. Dessuten kan en komme til å oppleve en viss knapphet på kvalifisert arbeidskraft.”

Norges Bank anslår årslønnsveksten i industrien til 3,75 pst og AF vil i denne sammenheng påpeke at lønnsstatistikkene bekrefter at man gjennomgående undervurderer den forventede lønnsutvikling i privat sektor i forbindelse med tariffoppgjørene.

3.2 Staten ved Administrasjonsdepartementet

3.2.1 Innledning

3.2.1.1 Bakgrunn.

Twisten er oppstått i forbindelse med revisjon av hovedtariffavtalen pr 1 mai 1995. Utgangspunktet for forhandlingene er reguleringsbestemmelsen for 2 avtaleår i hovedtariffavtalens pkt 1.4.3. Det ble ført forhandlinger mellom AD og tjenestemennenes hovedsammenslutninger Statstjenestemannskartellet (Kartellet), Akademikernes Fellesorganisasjon (AF), Yrkesorganisasjonenes Sentralforbund - Seksjon Stat (YS-S) og Norsk Lærerlag (NL). Mens Kartellet, YS-S og NL kom fram til enighet med AD om nye tariffavtaler, brøt AF forhandlingene den 29 april. Riksmeklingsmannen ble i samsvar med § 14 i lov om Tjenestetvister varslet. Mekling pågikk i perioden 9 mai til 30 mai uten resultat. Etter arbeidsnedleggelse for omlag 3000 AF-medlemmer og opptrappingsvarsel for ytterligere 3 700 medlemmer, ble partene innkalt til Kommunal- og arbeidsministeren, som varslet at han ville foreslå for Regjeringen å fremme forslag om at tvisten skulle løses ved tvungen lønnsnemd, jf tjenestetvistlovens § 26. Stortinget vedtok lov om tvungen voldgift for AF, og den ble sanksjonert 16 juni 1995. Twisten er derfor brakt inn for Rikslønnsnemda til avgjørelse.

3.2.1.2 Hvem tvisten omfatter.

Twisten omfatter arbeidstakere tilsluttet AF som er fast eller midlertidig ansatt i organisert statsstilling (regulativlønne) samt AF-tilsluttet undervisningspersonale som får sine lønns- og arbeidsvilkår fastsatt gjennom tariffavtale med staten. Unntatt fra tvisten er arbeidstakere som har inngått særlig lederlønnskontrakt. Twisten gjelder både tjenestemenn med streikerett og tjeneste-/embetsmenn som ikke har streikerett. Rikslønnsnemda skal etter tjenestetvistlovens § 26 a også avgjøre tvisten med bindende virkning for tjeneste-/embetsmenn som ikke har streikerett når mekling ikke har ført frem. Selv om Rikslønnsnemdas kompetanse i saken bygger på to forskjellige lovbestemmelser, går AD ut fra at Rikslønnsnemda vil behandle tvisten under ett.

3.2.2 Avtalesystem og parter i staten

3.2.2.1 Avtalesystemet i staten

Statens avtalesystem har utviklet seg over tid, fra mange regulativer i statstjenesten til dagens enhetlige system. Avtalesystemet er utformet av partene i fellesskap - enten gjennom partssammensatte lønnskomiteer eller gjennom selve tariffforhandlingene. Ved statens lønnskomite av 1988 ble partene fortsatt enige om at man i prinsippet skulle ha ett enhetlig normallønnssystem basert på 2-årige hovedtariffavtaler, med gjensidig rett til å kreve forhandlinger for annet avtaleår (mellomoppgjøret). Partene har videre vært enige om at 2 års forhandlinger bare skulle omhandle regulering av lønn, og at alle andre krav avvises hvis ikke partene er blitt enige om noe annet. Avtalesystemet i staten innebærer videre at generelle lønns- og arbeidsvilkår fastsettes i hovedtariffavtalen, mens andre spørsmål behandles i sentrale eller lokale særavtaler. Samtlige organisasjoner skal ha hovedtariffavtale. Hovedtariffavtalen setter rammene for det øvrige avtaleverk og for den generelle lønnsutvikling i avtaleperioden.

3.2.2.2 Partene i staten

Administrasjonsdepartementet inngår hovedtariffavtaler med hovedsammenslutningene og Norsk Lærerlag.

Hovedsammenslutningene.

Hovedsammenslutningene i staten er:

Statstjenestemannskartellet som forhandler på vegne av samtlige LO-organisasjoner i staten - ca. 83 000 medlemmer fordelt på 18 forbund/foreninger.

Akademikernes Fellesorganisasjon som forhandler på vegne av alle AF-organisasjoner i staten - ca. 63 000 medlemmer, fordelt på 36 forskjellige profesjonsforbund/foreninger.

Yrkesorganisasjonenes Sentralforbund - Seksjon Stat som forhandler på vegne av YS-organisasjoner i staten - ca. 33 500 medlemmer, fordelt på 10 forbund/foreninger.

Videre forhandler staten med Norsk Lærerlag som har ca. 46 000 medlemmer - i første rekke i skoleverkets barne- og ungdomstrinn.

Tjenestetvistloven gir hovedsammenslutningene en helt sentral og viktig rolle i de statlige tariffoppgjør. Norsk Lærerlag er ikke en hovedsammenslutning, men har fått en spesiell forhandlingsstatus etter tjenestetvistlovens § 6 nr 3. Forhandlingspraksis innebærer at organisasjonen opptrer på linje med hovedsammenslutningene.

Staten

AD fører på statens vegne forhandlinger både med hovedsammenslutningene/NL og for tiden to frittstående tjenestemannsorganisasjoner utenom hovedsammenslutningene. De to frittstående tjenestemannsorganisasjonene er Norsk Politiforbund og Lensmannsetatens Landslag som sammen utgjør samarbeidsorganisasjonen SPL. Forhandlingene føres på grunnlag av en forhandlingsfullmakt fra regjeringen. Som arbeidsgiver har staten spesielle trekk, først og fremst fordi den er en politisk institusjon. Virksomhetens omfang fastsettes gjennom politiske budsjettvedtak, og den produserer tjenester som for en stor del ikke omsettes i et marked. Virksomhetenes

ulike oppgaver og rammebetingelser gjenspeiles i ulike tilknytnings- og styringsformer. AD skal som statens øverste arbeidsgivermyndighet ivareta mangfoldet som virksomhetene i staten representerer. Det brede oppgavespekteret tilsier at kompetanseprofilen er sammensatt, og størrelsen på virksomhetene varierer fra et titalls ansatte til flere tusen som f.eks. i Postverket. 10 pst. av statens virksomheter har mer enn 1000 årsverk, 30 pst. har 500-1000 årsverk, mens hele 60 pst. har mindre enn 50 årsverk. Mange og ulike interesser skal ivaretas, og som overordnet sentral arbeidsgiverpart har staten derfor behov for å komme fram til helhetlige og balanserte løsninger under tariffoppgjørene.

3.2.3 Forutsetninger foran inntektsoppgjørene

3.2.3.1 Den økonomiske situasjonen foran inntektsoppgjørene.

Internasjonal økonomi.

Utviklingen siden slutten av 1994 bekrefter at lavkonjunkturen i industrilandene nå er avløst av en bredt basert oppgang slik en la til grunn i Salderingsproposisjonen. Veksten i 1994 har vært særlig høy i USA. Veksttaket tyder imidlertid på å avta i 1995 og 1996, bl.a. som følge av lavere vekst i boligbygging og næringslivets investeringer.

I **Japan** har utviklingen inn i 1995 vært svakere enn tidligere antatt på grunn av svakere privat konsum, samtidig som kursen på yen etter årsskiftet har svekket utenriksøkonomien.

Vest-Europa opplevde en markert økning i den økonomiske aktiviteten ifjor. I Tyskland har omslaget vært særlig markert, det samme gjelder Frankrike og Italia. Veksten ventes å holde seg forholdsvis høy i Vest-Europa både i år og til neste år som følge av høy investeringsvekst.

Også våre **nordiske naboland** opplevde et markert konjunkturomslag i 1994. I Danmark skyldes omslaget sterk vekst i innenlandsk etterspørsel, mens oppgangen i Finland og Sverige var eksportledet. I Finland er også veksten i privat konsum nå i ferd med å ta seg opp, og det forventes at veksten tiltar i 1995. En fortsatt positiv eksportutvikling sammen med en sterk vekst i næringslivets investeringer bidrar til at veksten vil øke noe i 1995 og 1996.

Det er grunn til å anta at veksten i 1995 og 1996 blir omtrent like sterk som i 1994, eventuelt noe svakere når en ser hele OECD-området under ett. De første månedene av 1995 har vært preget av stor uro i de internasjonale penge- og valutamarkedene. I enkelte land har rentene økt i forbindelse med valutauroen, og de kortsiktige rentene i Vest-Europa har i gjennomsnitt gått noe opp siden årsskiftet. Etter hvert som konjunkturoppgangen får feste, er det fare for en viss renteoppgang i Vest-Europa. Slike renteøkninger vil kunne dempe den økonomiske veksten i tiden fremover. Det er grunn til å understreke at den internasjonale oppgangen i 1994 ikke førte til lavere,

men heller **høyere** arbeidsledighet innen OECD-området. For 1995 er det antydning til en svak nedgang. Arbeidsledigheten har med andre ord bitt seg fast på et høyt nivå.

Norsk økonomi.

Norsk økonomi er inne i en bredt basert oppgangsperiode. Foreløpige nasjonalregnskapstall viser en produksjonsvekst i fastlands-Norge fra 1993 til 1994 som er den sterkeste siden midten av 80-tallet. For 1994 under ett kom vekstimpulsene i første rekke fra økte oljeinvesteringer, markert eksportoppgang og sterk vekst i det private forbruk og i boliginvesteringene. En viktig grunn til denne veksten er reduserte renter og dermed mindre rentebyrde for husholdninger med gjeldsbyrde. Det generelle bildet for 1995 er likevel en viss avdemping av veksten i innenlands etterspørsel i forhold til 1994.

Konjunkturoppgangen internasjonalt medfører at eksporten av tradisjonelle varer også i 1995 vil vise god vekst. Det offentlige konsum og investeringer vil fortsatt gi svakere vekstbidrag til den totale veksten i økonomien. Oppgangen i norsk økonomi har fortsatt inn i 1995, selv om det nå er tegn til mer moderat vekst på enkelte områder; bl a for det private forbruk, vareeksporten og vareimporten. På den annen side er det klare tegn til at investeringene i fastlandsbedriftene tar seg opp.

Overskuddet på driftsbalansen overfor utlandet ble på hele 25,5 mrd kr i 1994. For 1995 forventes det at overskuddet vil stige til ytterligere vel 36 mrd kr. Den kraftige økningen fra ifjor til i år er bl a basert på en høyere eksportverdi av råolje og naturgass. En stor usikkerhetsfaktor er imidlertid utviklingen i oljeprisene og dollarkursene. Et fall i disse i forhold til de prognoser som er lagt til grunn, kan slå markant ut i anslagene.

Til tross for den økonomiske oppgangen er arbeidsledigheten fortsatt høy.

Fortsatt står norsk økonomi overfor betydelige utfordringer. Den forventede nedgangen i petroleumsinvesteringene i årene fremover vil kreve omstillinger i næringslivet. For å få dette til kreves det flere år med vekst i bedriftsinvesteringene, slik at kapasiteten øker og gir rom for økt sysselsetting. En fortsatt lav kostnadsvekst som sikrer tilstrekkelig lønnsomhet i bedriftene er en nødvendig forutsetning for en slik utvikling. En avgjørende forutsetning for lønnsomhet er imidlertid et lønns- og kostnadsnivå som er tilpasset produktiviteten i næringslivet.

3.2.3.2 Regjeringens forutsetninger.

Innledning

Regjeringens overordnede mål er et tryggere og mer rettferdig samfunn med arbeid for alle og økt livskvalitet for det enkelte menneske. De viktigste oppgavene i årene fremover er å:

- skaffe arbeid til alle og
- trygge velferdssamfunnet

Hovedlinjene i den økonomiske politikken er bl a en:

- **Budsjett**politikk som brukes aktivt for å jevne ut svingninger i økonomien og styrke sysselsettingen.
- **Sysselsettings**politikk som er innrettet mot å bedre virkemåten i arbeidsmarkedet og øke mulighetene for å få de ledige tilbake i arbeid.
- **Inntektspolitikk** som bidrar til å styrke den kostnadmessige konkurranseevnen og dermed grunnlaget for varig økt sysselsetting. Det **inntektspolitiske samarbeidet** inngår som et viktig element i denne strategien.

Inntektspolitisk samarbeid.

Retningslinjene for den økonomiske politikken er fastlagt gjennom regjeringens langtidsprogram, der **solidaritetsalternativet** og det inntektspolitiske samarbeidet er viktige grunnelementer. Solidaritetsalternativet er en samlet strategi for å redusere arbeidsledigheten og bygger på en ansvarsfordeling mellom myndighetene og partene i arbeidslivet. Partenes hovedansvar, og et kjernepunkt i denne strategien, er å sørge for en lønnsutvikling som sikrer en bedring i den kostnadmessige konkurranseevnen på vel 10 pst fram til 1998.

Partenes felles forståelse av økonomiens virkemåte har ført til en betydelig grad av oppslutning om hva som er forsvarlige rammer for lønnsoppgjørene. Denne tradisjonen har vært et viktig bidrag til den bedrede kostnadsutviklingen i Norge. Inntektspolitikken står ovenfor nye utfordringer, særlig i en oppgangskonjunktur. På **kort sikt** har mange bedrifter fått økt økonomisk bæreevne for å gi tillegg. Flaskehalser og mangel på enkelte typer arbeidskraft gir også press på lønningene. Det er etter Regjeringens mening fortsatt behov for en ytterligere styrking av konkurranseevnen for å gi rom for økte investeringer og produksjon. Lønnsnivået i de konkurranseutsatte næringene må derfor ikke tilpasses en høykonjunktur. Utfordringene forsterkes ved at lønns- og kostnadsveksten hos våre handelspartnere forventes å bli lave i årene fremover. Skal konkurranseevnen styrkes, krever dette lave nominelle rammer ved tariffoppgjørene. Dette legger et stort ansvar på arbeidslivets parter - sentrale og ikke minst lokale - ved gjennomføring av de fremtidige lønnsoppgjør.

Sysselsetting.

Som følge av sterkere produksjonsvekst er utsiktene for arbeidsledigheten bedre enn tidligere antatt. Antall sysselsatte personer anslås nå å øke med noe i underkant av 2 pst i 1995 (omlag 30 000 personer) og 1,5 pst til neste år. Parallelt med sysselsettingsveksten øker også arbeidsstyrken. De demografiske faktorene alene tilsier en vekst i arbeidsstyrken på 10-15 000 personer pr. år. Beregninger utført av SSB peker i retning av en viss økning i yrkesfrekvensene slik at arbeidstilbudet stiger med om lag 25 000 personer pr. år. Arbeidsledigheten vil i følge SSBs beregninger falle fra 5,4 pst av arbeidsstyrken i 1994 til 4,9 pst i 1995 og videre til 4,6 pst i 1996. I midten av juli var den registrerte ledigheten på 5,3 pst av arbeidsstyrken, omlag 113 000 personer.

Lønnsvekst.

I regjeringens opplegg for 1995 er det lagt til grunn en videreføring av en lav nominell lønnsvekst fra 1994 til 1995 med en budsjettforutsetning på **2 pst** for alle grupper - både innen privat og offentlig sektor. Den lønnsmoderasjon man har hatt de senere år

har i utpreget grad vært et **nominelt** fenomen. Til tross for relativt beskjedne lønnstillegg de senere år har man hatt en sterkere reallønnsvekst enn tilfellet var på begynnelsen av 80-årene hvor de nominelle tilleggene var langt større. Det viser mao at det er mulig å kombinere lav lønnsvekst og lav prisstigning. Enda klarere blir konklusjonene om man trekker inn f. eks. skatte- og renteendringer.

Prisutviklingen.

Det tekniske beregningsutvalg anslo i sin rapport fra januar 1995 en prisvekst fra 1994 til 1995 på omlag **2,5 pst.** Utvalget vurderte i mars -95 på nytt utviklingen, og fant ikke grunnlag for å endre prognosen. I anslaget på 2,5 pst er det lagt til grunn en økning i prisveksten målt over 12 måneder frem til og med 2 kvartal, og en avtagende prisvekst i 3 og 4 kvartal.

Konkurranssevnen.

Fra 1980 til 1988 ble industriens kostnadmessige konkurransevne **svekket** med nær **15 pst** målt ved relative lønnskostnader pr. produsert enhet i felles valuta (RLPE). I perioden 1988 til 1993 ble imidlertid konkurransevnen **styrket** med omlag **12 pst.** Det inntektspolitiske samarbeidet har bl a bidratt til dette. I 1994 **svekket** imidlertid konkurransevnen seg med nesten **2,4 pst.** Positive verdier av RLPE viser at konkurransevnen er svekket, mens negative verdier viser forbedringer. Forbedringen i konkurransevnen i perioden 1992 - 1994 skyldes i hovedsak:

- redusert arbeidsgiveravgift og
- valutakursendringer

Faktisk har lønns- og produktivitsveksten i denne perioden vært med på å **forverre** konkurransevnen. Så lav som lønnsveksten nå er i andre land, vil det bli enda mer krevende å oppnå forbedringer i konkurransevnen i de nærmeste årene. For inneværende år ligger det an til en ytterligere svekkelse av konkurransevnen, i første rekke på grunn av en styrking av den effektive kronekursen.

3.2.3.3 *Lønnsoppgjørene i privat sektor 1995.*

På de fleste tariffområder ble det i 1994 inngått toårige avtaler med bestemmelser som ga adgang til forhandlinger om eventuelle lønnsreguleringer ved vanlig revisjonstidspunkt i 1995.

LO/NHO-området.

Representantskapet i **LO** behandlet kravene foran oppgjørene 14 februar 1995. Hovedpunktene i vedtaket var kjøpekraftsforbedring for lavere og midlere inntekter og en prioritering av lønnsutjevningen mellom kvinner og menn. Sekretariatet i **LO** fikk fullmakt til å utforme de endelige kravene ved oppgjøret. Hovedstyret i **NHO** la bl a følgende prinsipper til grunn for lønnsoppgjøret:

-lønnsveksten må tilpasses den enkelte bedrifts økonomiske og konkurransemessige forutsetninger.

-bedriftene må gis rom for å bygge opp økonomisk motstandsevne mot framtidige konjunktursvingninger og endringer i den internasjonale og nasjonale konkurransesituasjonen.

-den bedriftsvise lønnsutviklingen må være tilpasset målet for den totale lønnsutvikling i Norge.

-små grupper med sterk markedsposisjon må ikke gis anledning til å misbruke dette utgangspunktet til å presse fram lønnstillegg som bidrar til å undergrave ansvarligheten i norsk arbeidsliv.

-lederes og høyere funksjonærers inntektsutvikling må avpasses lønnsutviklingen for bedriftens øvrige ansatte.

Forhandlingene mellom LO og NHO startet 8 mars. Den 15 mars ble det brudd i forhandlingene og oppgjøret gikk til mekling. Den 3 april la Riksmeklingsmannen fram et forslag til løsning som ble anbefalt av partene. Det ble enighet om følgende tillegg fra **1 april**:

-et **generelt tillegg** på kr 0,80 pr time til alle.

-i **minstelønnsområder** gis det ytterligere et tillegg på kr 0,80 pr time for voksne arbeidere med en timelønn under kr 85,38, dvs totalt kr 1,60 pr time. Ytterligere kr 0,50 gis til voksne arbeidere med en timelønn under kr 75,90, dvs totalt kr 2,10 pr time.

-i nærmere spesifiserte **normallønnsoverenskomster** gis voksne arbeidere kr 0,85 pr time utover det generelle tillegg, dvs kr 1,65 pr time. Disse overenskomstene har i hovedsak et lønnsnivå som ligger under 90 pst av gjennomsnittlig industriarbeiderlønn.

De sentrale tilleggene slo gjennomsnittlig ut med kr 1,13 pr time eller 1,1 pst pr 1 april. På vanlig måte blir det gitt garantitillegg fra 1 oktober 1995.

Partene presenterte ikke noen totalramme (målt som årslønnsvekst fra 1994 til 1995) for oppgjøret. Det var imidlertid mulig å anslå hvilket bidrag tilleggene gir til lønnsveksten fra 1994 til 1995 samt beregne overhenget inn i 1995. Forutsatt samme bidrag fra lønnsglidningen i 1995 som i 1994, kan lønnsutviklingen fra 1994 til 1995 anslås til 2,5 pst.

Staten understreker at anslaget er usikkert både fordi oppgjøret var teknisk komplisert og fordi det er vanskelig å anslå hvor stor lønnsglidningen gjennom 1995 vil bli. NHOs lønnsstatistikk for 1 kvartal 1995 viser en moderat lønnsvekst. Lønnsglidningen 1 kvartal 1995 var 1,1 pst mot 1,8 pst 1 kvartal 1994 (arbeidere i alt)

Oppgjøret mellom LO og NHO fikk en **klar lavlønnprofil** som særlig tok sikte på å komme kvinnelige arbeidstakerne til gode. Hoveddelen av lavlønnstilleggene ble gitt på individuelt grunnlag avhengig av den enkelte ansattes lønn, noe som ble antatt å øke treffsikkerheten. Mange kvinner arbeider i stillinger og bransjer med et relativt lavt lønnsnivå.

Mellom NHO og Yrkesorganisasjonenes Sentralforbund (YS) ble det også brudd i forhandlingene og oppgjøret gikk til mekling. Den 3 april ble det oppnådd enighet om en avtale som ga de samme sentrale lønnstilleggene som i LO/NHO-oppgjøret.

NHO understreket sterkt i tilslutning til meklingsresultatet betydningen av at **solidaritetsalternativet** ble videreført med lav lønns- og prisvekst, og at hovedansvaret for dette ligger hos de bedrifter som skal gjennomføre lokale lønnsforhandlinger.

Privat sektor utenom LO/NHO.

I varehandel ble Handel og Kontor (HK) og Handels- og Servicenæringenes Hovedorganisasjon (HSH) den 5 april enige om en avtale etter samme mønster som avtalen mellom LO og NHO. Avtalen gir et gjennomsnittlig lønnstillegg på kr. 1,32 pr. time fra **1 april**. Avtalen omfatter direkte omlag 11 000 medlemmer i HK, men blir retningsgivende for langt flere ansatte i varehandelen.

I forsikringsvirksomhet ble partene enige om et generelt tillegg fra 1 mai på 1,2 pst. Ansatte med en årslønn under kr 201 000 gis ytterligere kr 1 000 pr år. Gjennomsnittlig betyr oppgjøret et tillegg på 1,32 pst fra **1 mai**.

I forretnings- og sparebanker ble det den 5 mai brudd i forhandlingene mellom Bankenes Arbeidsgiverforening og Finansforbundet. Den 12 juni ble det etter mekling enighet om et generelt tillegg på alle lønnstrinn på 1,4 pst fra 1 mai. Videre skal det fra 1 mai gis et lavlønnstillegg i lønnstrinnene 8 (ca. kr 127 000 pr år før regulering) til og med 22 (ca kr 210 700 pr. år før regulering). Tillegget innebærer kr 1500 pr år på lønnstrinn 8 og deretter en reduksjon av tillegget med kr 100 pr lønnstrinn. Gjennomsnittlig betyr oppgjøret et tillegg på 1,51 pst fra **1 mai**.

3.2.4 Forhandlingene i staten

3.2.4.1 Grunnlag.

Årets forhandlinger er ført etter hovedtariffavtalens reguleringsklausul for 2 avtaleår, jf hovedtariffavtalen i 1994-96 pkt 1.4.3.

Forhandlingsbestemmelsen.

Følgende forhold er etter bestemmelsen gjenstand for regulering i perioden:

a) *Før utløpet av 1 avtaleår skal det opptas forhandlinger mellom staten og hovedsammenslutningene/Norsk Lærerlag om eventuelle lønnsreguleringer for 2 avtaleår.*

b) Partene er enige om at forhandlingene skal føres på grunnlag av den alminnelige økonomiske situasjon på forhandlingstidspunktet og utsiktene for annet avtaleår. De statstilsattes og lærernes nominelle lønnsutvikling skal vurderes i forhold til arbeidslivet for øvrig.

c) Hvis partene ikke blir enige ved forhandlinger kan hovedsammenslutningene/Norsk Lærerlag si opp hovedtariffavtalen innen 14 dager etter at forhandlingene er avsluttet og med 14 dagers varsel (likevel ikke før 1. avtaleår er utløpt). Hovedsammenslutningene/Norsk Lærerlags vedtaksføre organer skal ha fullmakt til å godkjenne et forhandlingsresultat eller meglingsforslag.

Bestemmelsen - som partene er enige om - fastsetter med andre ord rammene for årets tariffoppgjør og må karakteriseres som en **ren lønnsbestemmelse**. Spørsmål som angår fellesbestemmelsene og andre bestemmelser som regulerer arbeidstakernes lønns- og arbeidsforhold er ikke gjenstand for forhandling i et mellomoppgjør.

Statens utgangspunkt.

Det grunnleggende utgangspunktet for forhandlingene var regjeringens økonomiske opplegg, solidaritetsalternativet og resultatet fra oppgjøret i privat sektor, (jf pkt 3.2.3.). Regjeringen la i budsjettet for 1995 til grunn en årslønnsvekst på 2 pst. Utfordringen foran årets tariffoppgjør var - og vil være i tiden framover - å unngå at økt etterspørsel og produksjon slår ut i økt pris- og kostnadspress. En moderat pris- og kostnadsutvikling er en forutsetning for fortsatt å styrke sysselsettingen.

Statens arbeidsgiverinteresse er at tariffpolitikken bl a skal gi grunnlag for å:

- rekruttere og beholde den arbeidskraft som er nødvendig eller ønskelig, samt
- bidra til en effektiv drift av statlig virksomhet.

Rammebetingelsene for deler av statlig virksomhet er endret de siste årene, og en **økende** andel av tjenesteproduksjonen leveres i et konkurransemarked. Dette setter klare grenser for hvilke kostnader disse tjenesteproduserende virksomhetene kan pådra seg. De fleste virksomheter har få eller ingen rekrutteringsproblemer, med unntak av noen spesialistfunksjoner. Overtallighet er et vesentlig større problem for enkelte virksomheter enn å rekruttere og beholde kvalifiserte medarbeidere på alle nivåer. Den viktigste personalpolitiske utfordringen er dermed å skape rammebetingelser slik at personalressursene utnyttes mest mulig effektivt.

Med det overordnede samfunnsøkonomiske perspektivet på den ene side og det arbeidsgiverorienterte perspektivet på den annen side, hadde staten følgende utgangspunkt for tariffoppgjøret:

- Oppgjøret må bygge opp under og styrke den positive utviklingen i sysselsettingen i samfunnet. Moderasjonslinjen som har vært ført de siste årene videreføres.
- Et balansert lønnspolitisk opplegg, med vektlegging av de sentrale tilleggenes betydning for den samlede lønnsutvikling, samtidig som lønnsystemets forutsetninger om lokal fleksibilitet ivaretas ved at det avsettes midler til lokale forhandlinger.

- Videreføring av den kvinneprofilen staten har hatt ved de siste oppgjørene, hvor likelønsspørsmål på alle nivåer blir ivaretatt, både på det lavere, midlere og høyere sjikt.

3.2.4.2 Forhandlingene.

Avtalepartene avtalte i god tid før forhandlingene begynte både åpningstidspunkt og den videre framdrift for oppgjøret. På åpningsmøtet den 21 april presiserte staten følgende i tilknytning til framleggelsen av statens skriftlige krav:

- a) Det skal gis et generelt tillegg på hovedlønstabellen (tabell -A) og det skal fortsatt være en felles tabell i stat og kommune.
- b) Staten er ikke innstilt på at det føres sentrale justeringsforhandlinger i tilknytning til selve mellomoppgjøret eller med virkning fra 1 mai 1995.
- c) Det skal avsettes en pott til lokale forhandlinger.
- d) Elementenes størrelse og virkningstidspunkt - generelle tillegg, sentrale justeringer og lokale forhandlinger - må sees i sammenheng.
- e) Det vil bli lagt vekt på likelønn mellom kvinner og menn på alle nivåer.

Etter at alle hovedsammenslutningene og NL hadde tallfestet sine krav tirsdag 25 april 1995, var det klart at både innretning og vektlegging av de forskjellige elementer i kravene var markant forskjellig fra de respektive organisasjoner. Til tross for dette var staten innstilt på å finne frem til en balansert forhandlingsløsning som kunne omfatte alle parter.

Forhandlingene fortsatte med møter den 25, 27, 28 og 29 april. Den 29 april kl. 07.00, 1995 kom AD og Kartellet, YS-S og NL fram til et anbefalt forhandlingsresultat, mens AF krevde forhandlingene avsluttet med øyeblikkelig virkning.

Staten konstaterte derved at forhandlingene med AF var avsluttet, uten at enighet var blitt oppnådd. Riksmeklingsmannen ble i samsvar med § 14 i Lov om tjenestetvister, varslet om bruddet i brev av 4 mai 1995.

3.2.4.3 Resultat.

Hovedelementene i forhandlingsresultatet med Kartellet, YS-S og NL er følgende:

*Hovedlønstabellen - tabell A

Bruttosatsene på hovedlønstabellen - tabell A økes med 3 600,- kroner på alle trinn fra **1 mai** 1995. I gjennomsnitt tilsvarer dette en prosentvis økning på 1,67 pst pr dato. Forhandlingsresultatet tilsvarer omlag 1,85 krone pr time - jf resultatet fra normallønsavtalene i LO/NHO-området.

*Sentrale forhandlinger i perioden

Med virkning fra **1 juli** 1995 skal det føres sentrale forhandlinger om endringer av lønsplasseringer for stillinger og stillingsgrupper innenfor en økonomisk ramme på 1,0 pst pr dato (omlag 500 mill kr).

Partene er enige om at kvinner skal få en større andel av potten enn en prorata-fordeling tilsier.

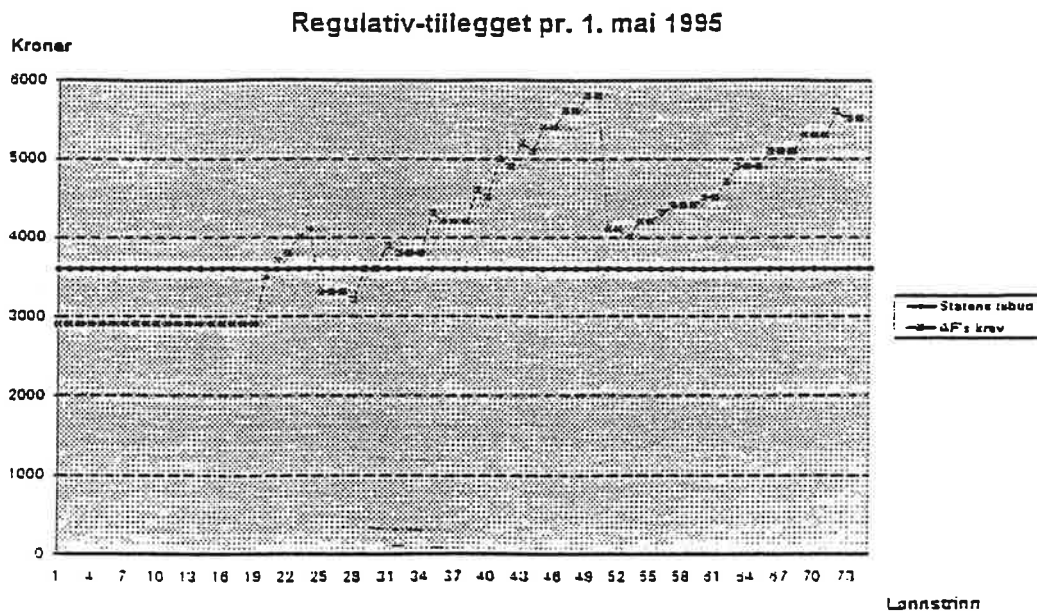
*Lokale forhandlinger i perioden

Det skal føres lokale forhandlinger innenfor en økonomisk ramme på 0,30 pst pr dato. I tillegg skal det føres forhandlinger innenfor en ramme på 0,05 pst av resirkulerte midler. Samlet ramme for de lokale forhandlingene blir derved 0,35 pst av lønnsmassen innen det enkelte forhandlingssted (omlag 175 mill kr). Forhandlingene skal gi kvinner en større andel av lønnsmidlene enn en prorata-fordeling tilsier. Forhandlingsresultatet skal gjennomføres fra **1 september 1995**.

3.2.4.4 Bruddgrunnlaget.

Forholdet mellom de økonomiske elementer i statens siste tilbud og AFs siste reviderte krav av 28 april kl. 17.00 innebar en avstand mellom partene som var anslått til 0,75 pst eller omlag 375 mill kr.

Bruddgrunnlaget kan illustreres ved følgende figur:

3.2.4.5 Stortingets behandling av oppgjøret.

Oppgjøret i staten ble forelagt Stortinget for godkjenning i St prp nr 63 (1994-1995). Stortinget samtykket - jf Innst. S nr 214 (1994-1995) - i at det foretas regulering av lønningene mv for de offentlige tjenestemenn i samsvar med forhandlingsresultatet i protokoll av 29 april 1995. Videre fikk AD fullmakt til å kunne samtykke i at det ved forhandling/ mekling foretas tilsvarende regulering av lønningene mv i hovedtariffavtalen for medlemmer av AF.

Under Stortingets behandling kom det ikke fram merknader til resultatet av forhandlingene, men komiteemedlemmene fra Arbeiderpartiet, Høyre, Kristelig Folkeparti, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti viste til sine merknader om likelønn i en innstilling om tiltak for å oppnå lik lønn for arbeid av lik verdi.

3.2.5 Mekling

Partene ble innkalt til Riksmeklingsmannen 9 mai 1995. Det ble deretter holdt meklingsmøter 16 mai, 23 mai og 30 mai 1995. Meklingen ble avsluttet 30 mai uten resultat.

3.2.6 Lov om lønnsnemnd

3.2.6.1 Arbeidsnedleggelse

Onsdag 31 mai la omlag 3000 AF-medlemmer ned arbeidet. Arbeidsnedleggelsen var konsentrert om fylkene Oslo, Akershus, Rogaland, Hordaland, Sør- og Nord-Trøndelag og Troms. Uttaket var spesielt konsentrert om undervisningssektoren, vegetaten og Luftfartsverket. AF varslet opptrapping av arbeidsnedleggelsen med omlag 3700 medlemmer fra 7 juni. Riksmeklingsmannen innkalte partene 6 juni for å undersøke om det var grunnlag for å gjenoppta meklingen. Det viste seg ikke å være grunnlag for mekling.

3.2.6.2 Lov om lønnsnemnd

Kommunal- og arbeidsministeren innkalte AF og staten til møte 6 juni 1995 kl 18.30. Partene ga en redegjørelse for situasjonen. På møtet ble det klart at det ikke var grunnlag for fortsatt mekling. Statsråden opplyste at Regjeringen, på bakgrunn av den varslede opptrappingen, fant det nødvendig å foreslå tvungen lønnsnemndsbehandling av tvisten. Kommunal- og arbeidsministeren henstilte til arbeidstakerorganisasjonene om å avstå fra den varslede opptrapping av streiken og avblåse den pågående streiken med øyeblikkelig virkning. Etter oppfordringen fra statsråden erklærte AF samme kveld at organisasjonen ville avblåse streiken, og at arbeidet ville bli gjenopptatt fra arbeidstidens begynnelse 7 juni 1995.

Lov om lønnsnemndsbehandling for AF ble sanksjonert den 16 juni 1995.

3.2.7 Kommentarer til krav og resultat

3.2.7.1 Utgangspunkt.

Nåværende tvist gjelder økonomisk ramme for og innretning av elementene i tariffrevisjonen pr. 1 mai 1995. Utgangspunktet for årets forhandlinger er passusen om 2 avtaleår i hovedtariffavtalen. Årets oppgjør er et mellomoppgjør og knyttet opp mot rene lønnsreguleringer. Staten var derfor ved dette oppgjøret ikke innstilt på å ta opp andre spørsmål til behandling. Kravet fra AF om endringer i fellesbestemmelsene (overtid) ble derfor avvist på formelt grunnlag og henvist evt til hovedtariffoppgjøret i 1996. Det grunnleggende utgangspunktet for forhandlingene var regjeringens økonomiske opplegg, solidaritetsalternativet og resultatet fra oppgjøret i privat sektor. Staten la ved årets oppgjør stor vekt på å komme frem til en forhandlingsløsning. Med dette utgangspunkt fant staten å ville akseptere en ramme for oppgjøret som lå vesentlig over de 2 pst man mente var forsvarlig. Det ble i denne forbindelse også tatt hensyn til oppgjøret i LO - NHO området, både når det gjaldt økonomi og innretning.

3.2.7.2 Elementene i forhandlingsresultatet.

Generelt tillegg.

Det generelle tillegget på kr 3 600 tilsvarer et tillegg på kr 1,85 pr time eller 1,67 pst i gjennomsnitt pr 1 mai. Tillegget er det samme som i det kommunale tariffområde, slik at felles hovedlønntabell opprettholdes.

Når det gjaldt det **generelle tillegget** ønsket Kartellet og NL likt kronetillegg til alle pluss ekstra kronetillegg for de aller laveste. YS-S krevde likt kronetillegg til alle, mens AF krevde ett lønnstrinns opprykk for alle samt ekstratillegg for arbeidstakere over lønnstrinn 51. Organisasjonene prioriterte mao forskjellige deler av hovedlønntabellen (Tabell - A). For delvis å imøtekomme AF gikk staten inn for likt kronetillegg da vi anså at en mer markant lavlønnsprofil ville være problematisk for AF. En tok også hensyn til at tilleggets størrelse ikke måtte være større enn at man fant plass til midler for sentrale justeringer og lokale forhandlinger. Det er ikke grunn til å legge skjul på at enkelte organisasjoner ønsket at det generelle tillegget hadde blitt større på bekostning av de øvrige elementer i oppgjøret. Likt kronetillegg gir dessuten en klar kvinneprofil i staten

Sentrale justeringer.

Alle organisasjoner hadde sterke krav om **sentrale justeringer** - enten pr 1 mai og/eller senere i perioden. Resultatet ble en avsetning på 1,0 pst pr 1 juli, tilsvarende 500 mill kr. Dette er den største sentrale justeringspotten på mange år, og vil gi partene god anledning til å gjennomføre ytterligere lønnsendringer for grupper som partene prioriterer. Staten gjorde det helt klart under hele forhandlingsforløpet at det ikke ville være aktuelt med justeringer av stillinger pr 1 mai 1995. Dette fikk staten gjennomslag for. For delvis å imøtekomme AF ble virkningstidspunktet for justeringene satt til 1 juli 1995.

Også ved størrelsen på avsetningen til justeringene prøvde staten å imøtekomme AF ved at det skulle være en viss balanse mellom denne avsetningen og avsetningen til lokale forhandlinger. Partene ble enige om å komme tilbake til innretningen av den sentrale justeringspotten under selve justeringsforhandlingene, men det ble lagt en likelønnføring på justeringsforhandlingene. Før en endelig kan fastslå hvordan resultatene av årets tariffoppgjør blir, må de 2 sentrale elementer som står igjen, justeringsforhandlingene og lokale forhandlinger, ferdigstilles. Disse vil også bidra til lønnsutvikling for AF's medlemmer.

Lokale forhandlinger.

Med virkningstidspunkt pr 1 september 1995 skal det føres lokale forhandlinger innenfor en total ramme på 0,35 pst på det enkelte forhandlingssted. AF og YS-S ønsket avsetninger til lokale forhandlinger, mens Kartellet og NL ikke ønsket dette. Staten på sin side ønsket også avsetninger til lokale forhandlinger bl a fordi staten prinsipielt ønsker at en større del av lønnsdannelsen skal skje lokalt. Dagens lønnsystem i staten forutsetter lokale forhandlinger, jf intensjonene fra Statens lønnskomite, NOU 1990:32. Perioden etter at staten innførte nytt lønnsystem i 1991 har vært preget av stramme økonomiske rammer, men staten har likevel prioritert avsetninger til lokale forhandlinger for å bidra til at lønnsystemet er et hensiktsmessig redskap for lokale

arbeidsgivere. Staten mener dessuten at deler av kvinnelønnsproblematikken må løses lokalt dersom man vil oppnå likelønn på alle nivåer. AFs krav om at en del av lønnsdannelsen skal skje lokalt, er derfor imøtekommet, selv om avsetningen er mindre enn AF krevde.

Føringer.

Også ved dette tariffoppgjøret ønsket staten å vektlegge likelønn mellom kvinner og menn. En har etter statens mening fått til en klar og balansert likelønnsprofil på alle elementene i oppgjøret. Det generelle tillegget kommer spesielt lavtlønte kvinner til gode, og gir hoveddelen av statens kvinner bedre uttelling enn det AFs krav ville gitt dem. Det er videre lagt føringer om at kvinner skal ha en større andel av midlene enn en prorata-fordeling tilsier både ved sentrale og lokale forhandlinger. Kartellet, YS-S og NL ønsket en forsterkning av føringen på de lokale forhandlingene. Dette ønsket ikke AF. AFs ønske ble imøtekommet på dette punkt ved at det ikke ble lagt sterkere føringer på de lokale forhandlingene enn det som har vært gjort de siste årene.

Omlag 83 pst av alle kvinner i staten er i ltr 30 eller lavere. Dersom det er et reelt ønske om å gjøre noe med likelønsspørsmål, bør tariffoppgjøret slå positivt ut for disse - uten at det hindrer en i å løse andre viktige spørsmål som partene vil prioritere under justeringsforhandlingene. Staten har bl a påpekt behovet for å ivareta likelønn på **alle nivåer**, både lavere, midlere og høyere stillingsnivåer.

3.2.8 Økonomi.

Ved tariffoppgjøret de senere år, har partene i staten ikke gått ut med noen felles ramme for oppgjørene. Tas det utgangspunkt i de enkelte komponenter for oppgjøret vil tariffoppgjøret, eks glidning, medføre en **nivåheving** i statssektoren på omlag **3 pst**. De 3 organisasjonene som har inngått ny tariffavtale med staten, representerer omlag 3/4 av arbeidstakerne i tariffområdet. Disse organisasjonene har vurdert forhandlingsresultatet som akseptabelt.

I tillegg kommer lønnsglidningen gjennom 1995. Den faktiske glidning vil først være kjent våren 1996. Glidningen påvirkes bl a av strukturendringer, automatiske ansiennitetsopprykk, tilskutte midler ved de lokale forhandlinger m.m. Lønnsglidningen i det statlige tariffområdet har variert fra periode til periode, fra 0,3 pst til 0,5 pst. Størst glidning har skjedd i mellomoppgjørene.

Når det gjelder overhenget inn i 1996 er staten bekymret over størrelsen på overhenget, og at overhenget kan bli noe større enn det som er ønskelig, bl a i forhold til neste års tarifforhandlinger, og i forhold til KS-området. Dette var imidlertid en nødvendig konsekvens av å finne en balansert løsning på oppgjøret.

I hele prosessen mener staten å ha tatt tilbørlig hensyn til organisasjonenes krav samtidig som man har foretatt en balansert vurdering av arbeidsmarkedet samt lønns- og kostnadsutviklingen. Staten har dessuten presisert at det i de kommende fordelingsforhandlinger (sentrale justeringer og lokale forhandlinger) vil bli lagt til grunn en klar, men balansert likelønnsprofil mellom kvinner og menn. Profilen vil omfatte kvinner på

alle stillingsnivåer. Dette er i overensstemmelse med merknader under stortingsbehandlingen.

3.2.9 Protokolltilførsel.

Kartellet, YS- S og NL har ved inngåelse av årets tariffavtale tatt forbehold om å kreve forhandlingene gjenopptatt dersom staten gjennom forhandlinger eller på annen måte gir AF bedre lønns- og arbeidsvilkår enn de som gjelder i tariffavtalen mellom og disse organisasjonene.

Staten reserverte seg ikke mot forbeholdet av flere grunner, bl a:

- alle parter bør omfattes av den moderasjonslinje som preget vårens oppgjør
- alle arbeidstakere i staten bør underlegges de samme bestemmelser
- uten en slik protokolltilførsel ville de andre organisasjonene avvventet resultatet med AF før de selv forhandlet seg ferdig.

Bruken av denne type protokolltilførsel er ikke ny i statstjenesten. Den går i alle fall tilbake til 1972 - og så sent som i 1986 førte den til at det med store kostnader ble gjennomført nye forhandlinger mellom staten og enkelte hovedsammenslutninger om hovedtariffavtalen for 1986 - 88. Bakgrunnen var tillegg to politiorganisasjoner fikk i forhandlinger om ny hovedtariffavtale med Justisdepartementet. Med samme bakgrunn ble det også gjennomført nye forhandlinger mellom partene på kommunal sektor. Protokolltilførselen er således ingen tom trussel. Dersom AF får en bedre tariffavtale enn det Kartellet, YS-S og NL har fått, må vi regne med nye forhandlinger med sentrale avtaleparter både i statlig og kommunal sektor.

Det må her understrekes at statsoppgjøret - sammen med kommuneoppgjøret og andre oppgjør der staten er part - omfatter 1 1/4 million mennesker som alle har fått om lag samme ramme for sine vilkår. En imøtekommelse av AFs krav vil derfor kunne få store økonomiske konsekvenser på en lang rekke områder.

3.2.10 Ikrafttredelse.

Det er lange tradisjoner i norsk arbeidsliv for at virkningstidspunktet for **generelle lønnstillegg** gis med virkning fra det tidspunkt arbeidet ble gjenopptatt etter en arbeidsnedleggelse, mens tekniske endringer først gis virkning fra det tidspunkt kjennelsen foreligger. Da tekniske endringer ikke er aktuell problemstilling i foreliggende tvist, legger staten ned påstand om at de nye lønnsatsene på hovedlønnstabellen gjøres gjeldende fra **7 juni 1995**.

For den delen av tvisten som behandles etter tjenestetvistlovens § 26 a, dvs. embets- og tjenestemenn uten streikerett, legger staten ned påstand om at virkningstidspunktet for de nye lønnsatsene gjøres gjeldende fra **1 mai 1995**.

Virkningstidspunktet for det sentrale justeringsoppgjøret og de lokale forhandlingene settes til hhv 1 juli og 1 september, som for de organisasjoner som har akseptert statens tilbud.

4 RIKSLØNNSNEMNDAS MERKNADER

4.1 Den økonomiske situasjonen

Medlemmene Rieber-Mohn, Stang og Strøm skal bemerke:

Om den økonomiske situasjonen vises det til partenes redegjørelse, til Nasjonalbudsjettene for 1995 og 1996, til Rapport nr 2/95 fra Det Tekniske Beregningsutvalget og til "Konjunkturtendensene" i Økonomiske Analyser nr 6 1995 fra Statistisk sentralbyrå.

4.1.1 Internasjonal økonomi

Siden midt på 1970- tallet har det vært tildels sterke variasjoner i nasjonalprodukt og sysselsetting i de fleste industriland. Konjunkturtendensene på 1990- tallet i den internasjonale økonomien tyder på at svingninger i vestlige industrilands økonomier langt fra er over. I et historisk perspektiv kan den stabile veksten i disse landenes økonomier i 1950 og 1960 årene komme til å fremstå som et avvik fra et normalt mønster med tildels sterke fluktuasjoner i nasjonalprodukt og sysselsetting.

Etter en nølende oppgang i vest-europeiske økonomier mot slutten av 1993, ble veksten forsterket gjennom hele 1994. Foreløpige tall for 1995 tyder imidlertid på at konjunkturtoppen allerede kan være nådd. Veksten i USA har holdt seg mer oppe, til tross for at den siste konjunkturbunnen ble passert allerede i 1991. Innstramming i den amerikanske pengepolitikken har bidratt til å dempe veksten i 1995. Japan er inne i en periode med fallende prisnivå, lav økonomisk vekst og endog tilbakegang i nasjonalproduktet. I de nyindustrialiserte landene i Asia har veksten vært langt sterkere de siste årene og har også holdt seg godt oppe. Norge har lite samhandel med disse sør-asiatiske landene og Kina, og har følgelig ikke fått merke etterspørselsimpulsene fra dette sør-asiatiske oppsvinget i nevneverdig grad. Hovedmarkedet for norske eksportprodukter er i OECD-land og spesielt i land i Vest-Europa.

Fluktuasjonene i økonomien i våre samarbeidsland gjør at norsk økonomi er langt mer sårbar nå enn i de første tiårene i etterkrigstiden. Etterspørselen i utenlandsmarkedene svinger mer enn før og prisene på flere av våre viktige eksportprodukter kan variere mye selv innenfor korte tidsperioder. Råoljeprisen (pr fat Brent Blend) har således variert fra 16 dollar tidlig i 1995 til 19 dollar og tilbake til 16 dollar i løpet av våren 1995.

En nasjonal skapt kostnadsøkning kan lett føre til tap av markedsandeler i en usikker internasjonal økonomi, hvor en også i økende grad kan komme til å møte konkurranse fra nyindustrialiserte økonomier.

4.1.2 Norsk økonomi

Norsk økonomi er inne i en oppgangstid, med solide vekstimpulser fra innenlandsk etterspørsel etter konsum-og kapitalvarer. Til tross for sterke fluktuasjoner i

internasjonale markeder har også eksporten av varer utenom olje og gass bidratt til å gi en solid vekst i bruttonasjonalproduktet i 1994. Mye tyder på at denne positive eksportutviklingen - om enn mindre sterk - også kan fortsette gjennom dette og neste år. Overskuddet på landets driftsbalanse overfor utlandet var på vel 21 milliarder kr i 1994 og alt tyder på at overskuddet i 1995 og i 1996 minst vil holde seg på dette nivået. Norge er i ferd med å opparbeide seg nettofordringer på andre land, og disse fordringene kan komme til å øke i de nærmeste årene. Selv om landet har vært inne i en oppgangstid, er arbeidsledigheten fortsatt på et svært høyt nivå. Det ser ut til å være vanskelig å få ledigheten ned til et nivå lik det landet hadde bare for noen få år siden.

En viktig grunn til overskuddet i utenriksøkonomien er økte inntekter fra salg av olje og gass. En lav prisstigning i Norge i forhold til i våre viktige samhandelsland har imidlertid inntil nylig bedret den norske konkurranseevnen. Den bedre konkurranseevnen har vært en viktig grunn til økt eksport av tradisjonelle varer. Moderasjonslinjen i inntektsoppgjørene har bidratt til den bedre konkurranseevnen. Selv om utsiktene for i år og neste år ser reaktivt lyse ut for norsk økonomi, er stimulansene til norsk økonomi fra utlandet såpass usikre at det lett kan oppstå nye problemer. Variasjonen i norsk og andre lands økonomi de siste årene har vist at vegen er kort fra en solid BNP-vekst til tilbakegang i BNP. Det er derfor viktig å gå forsiktig frem også i moderate oppgangstider. Dessuten har en oljenasjon behov for å styrke oppbyggingen av annen kapital i takt med nedtappingen i oljereservene.

I oljesektoren har det vært foretatt betydelige investeringer. Fremover vil oljesektoren bli preget av en innhøsting med betydelige oljeinntekter inntil produksjonen begynner å falle og reservene gå tomme en gang etter århundreskiftet. En usikkerhetsfaktor er selvsagt oljeprisen. Et fall i denne i forhold til dagens nivå - og prognoser - vil redusere inntjeningen. Dagens prognoser for oljeprisen innebærer at oljesektoren kan bidra med en betydelig valutaintjening i årene som kommer. Denne valutastrømmen vil bidra til overskudd i utenriksøkonomien og også til å styrke statens finanser. Det er imidlertid viktig å være klar over at oljeproduksjonen innebærer en tapping av ikke-fornybare ressurser som før eller siden vil være tømt. Dersom landet ønsker å opprettholde inntekts- og konsummuligheter for kommende generasjoner, må inntekter i oljetiden benyttes til å styrke oppbyggingen av annen nasjonalformue som kunnskapskapital, realkapital og fordringer på andre land. Dersom økte oljeinntekter benyttes utelukkende til å øke inntektene og forbruket til de som er tilstede når oljeinntektene tjenes, vil kommende generasjoner få mindre inntekts- og forbruksmuligheter enn dagens inntektstakere og forbrukere.

En fortsatt moderasjonslinje i inntektsoppgjørene kan bidra til makroøkonomisk stabilitet. Oppslutning om moderasjonslinjen kan kreve at ingen grupper i befolkningen oppnår eller bevilger seg selv ekstra store gevinster. Det kan imidlertid være en konflikt mellom mikroøkonomiske og makroøkonomiske formål med lønnsdannelsen. Fra et makroøkonomisk hensyn kan en moderasjonslinje - med full oppslutning - bidra til å sikre en makroøkonomisk stabilitet, noe som er viktig i en liten åpen og konkurranseutsatt økonomi som den norske. Fra et mikroøkonomisk hensyn kan moderasjonslinjen føre til at en ikke får utnyttet lønns- og arbeidsvilkår til å bedre motivasjon og

produktivitet til arbeidstakerne. Mikroøkonomiske hensyn kan kreve lønsmessige tilpasninger for enkelte grupper som avviker fra den moderate lønsmessige utviklingen til hovedparten av lønnstakerne.

Fordelene med en firkantet praktisering av moderasjonslinjen må avveies mot fordelene ved å avvike fra moderasjonslinjen i enkelte tilfeller. For at ikke moderasjonslinjen skal forlates av for mange er det viktig at avvikene fra moderasjonslinjen blir få og kan begrunnes godt.

Medlemmet Engebretnen, med tilslutning fra Gustavsen og Haugen tar foranstående til orientering.

4.2 Lønnsoppgjøret 1995

Medlemmene Rieber-Mohn, Stang og Strøm skal bemerke:

I Nasjonalbudsjettet for 1995 (St meld nr 1 (1994-95)) anslo Regjeringen den gjennomsnittlige årslønnsvekst fra 1993 til 1994 å være 2,75 pst. I budsjettet for 1995 har Regjeringen lagt til grunn en gjennomsnittlig årslønnsvekst på 2 pst. Derved forventes også at prisveksten for 1995 forblir lav (ned mot 2,5 pst). Siste prognose fra Statistisk sentralbyrå er en timelønnsvekst i 1995 på 3,5 pst og en konsumprisvekst på 2,5 pst.

Som de foregående år har Regjeringen i Nasjonalbudsjettet for 1995 understreket at det fortsatt er en sentral oppgave for inntektspolitikken å bidra til lav kostnadsvekst for å styrke sysselsettingen. Det fremheves at det inntektspolitiske samarbeide som man har hatt siden 1988, har redusert inflasjonen betydelig og at det fortsatt er nødvendig å fortsette moderasjonslinjen for å få en varig økning i sysselsettingen.

Fra Nasjonalbudsjettet siteres:

"Det inntektspolitiske samarbeidet inngår som et viktig element i den strategien Regjeringen følger for å øke sysselsettingen på varig grunnlag. Inntektspolitikkenes rolle er derfor en bærebjelke i solidaritetsalternativet. Videre er det en viktig forutsetning at grupper som ikke omfattes av forhandlinger mellom hovedpartene i lønnsoppgjørene innordner seg de resultater som oppnås i disse forhandlingene. Dersom det ikke skjer, svekkes fordelingspolitikken og grunnlaget for inntektspolitikken. Kravene til moderasjon må gjelde alle grupper - særlig enkeltgrupper som er i en sterk forhandlingsposisjon."

Regjeringen fremhever videre at norsk fastlandsøkonomi nå er inne i en periode med sterk økning i produksjon og etterspørsel og oppsvinget har blant annet ført til en økning i det private forbruk, omslag i boligmarkedet og en markert økning i sysselsettingen fra 1993 til 1994. Økningen i sysselsettingen har mer skjedd som følge av at nye inntredere i arbeidslivet har fått jobb, enn at tidligere ledige har blitt sysselsatt. Av hensyn til landets økte internasjonale samarbeide, med åpning av nye markeder, er det særdeles viktig fortsatt å styrke grunnlaget for verdiskapning og sysselsetting og derved styrke Norges konkurranseevne internasjonalt.

Fra Nasjonalbudsjettet siteres:

" Det vil bli krevende å oppnå konkurranseevneforbedringer i de nærmeste årene, dels fordi lønnsveksten hos våre handelspartnere har blitt betydelig redusert, og dels fordi det i en konjunkturoppgang som den norske økonomi nå er inne i, er en fare for at kostnadsveksten kan øke. Regjeringens mål for bedringen av konkurranseevnen, slik det er skissert i Langtidsprogrammets solidaritetsalternativ, ligger imidlertid fast."

"I det inntektspolitiske samarbeidet som ligger til grunn for solidaritetsalternativet skal partene i arbeidslivet medvirke til å sikre en tilstrekkelig bedring i konkurranseevnen i årene fremover, mens myndighetene på sin side anvender budsjettet aktivt."

"En betydelig bedring i konkurranseevnen må derfor først og fremst skje gjennom lavere nominell lønnsvekst i norsk industri enn gjennomsnittlig lønnsvekst hos våre viktigste handelspartnere."

"En nedgang i den nominelle lønnsveksten vil isolert sett bidra til å redusere både prisstigningen og det nominelle rentenivået. Lavere lønnsvekst vil direkte bidra til å styrke sysselsettingen ved at arbeidskraften blir billigere enn ellers, og vil samtidig bidra til å øke myndighetenes økonomisk-politiske handlefrihet. Dette danner grunnlaget for de forslag til arbeidsdeling mellom Regjeringen og arbeidslivets parter som Sysselsettingsutvalget fremmet, og som Regjeringen bygde videre på i solidaritetsalternativet i Langtidsprogrammet 1994-1997."

På de fleste tariffområder ble det i 1994 inngått toårige avtaler med bestemmelser som ga adgang til forhandlinger om eventuelle lønnsreguleringer ved vanlig revisjonstidspunkt i 1995.

Medlemmet Engebretsen, med tilslutning fra Gustavsen og Haugen tar foranstående til orientering.

Medlemmet Vikhals vil bemerke:

Dette medlem vil bemerke at den nevnte moderasjonslinjen og solidaritetsalternativet er en politikk som er kommet i stand som følge av Regjeringens inntektspolitiske samarbeid med LO og NHO. AF har ikke hatt noen innflytelse på dette, og kan således heller ikke være forpliktet av dette samarbeidet man ikke har deltatt i. Erfaringen så langt viser at de som må bære de største byrdene ved moderasjonslinjen er gruppene med høyere utdanning i offentlig sektor.

4.2.1 Oppgjørene i privat sektor

Medlemmene Rieber-Mohn, Stang og Strøm skal bemerke:

LO/NHO-området

Representantskapet i LO behandlet kravene foran oppgjørene 14 februar 1995. Hovedpunktene i vedtaket var kjøpekraftsforbedring for lavere og midlere inntekter og en prioritering av lønnsutjevningen mellom kvinner og menn. Sekretariatet i LO fikk fullmakt til å utforme de endelige kravene ved oppgjøret.

Hovedstyret i NHO la bl a følgende prinsipper til grunn for oppgjøret:

- lønnsveksten må tilpasses den enkelte bedrifts økonomiske og konkurransemessige forutsetninger
- bedriftene må gis rom for å bygge opp økonomisk motstandsevne mot fremtidige konjunktursvingninger og endringer i den internasjonale og nasjonale konkurransesituasjonen
- den bedriftsvise lønnsutviklingen må være tilpasset målet for den totale lønnsutvikling i Norge
- små grupper med sterk markedsposisjon må ikke gis anledning til å misbruke dette utgangspunktet til å presse frem lønnstillegg som bidrar til å undergrave ansvarligheten i norsk arbeidsliv
- ledes og høyere funksjonærers inntektsutvikling må avpasses lønnsutviklingen for bedriftens øvrige ansatte

Forhandlingene mellom LO og NHO startet 8 mars. Den 15 mars ble det brudd i forhandlingene og oppgjøret gikk til mekling. Den 3 april la Riksmeklingsmannen frem et forslag til løsning som ble anbefalt av partene. Det ble enighet om følgende tillegg fra 1 april:

- et generelt tillegg på kr 0,80 pr time til alle
- i minstelønnsområder gis det ytterligere et tillegg på kr 0,80 pr time for voksne arbeidere med en timelønn under kr 85,38, dvs totalt kr 1,60 pr time. Ytterligere kr 0,50 gis til voksne arbeidere med en timelønn under kr 75,90, dvs totalt kr 2,10 pr time
- i nærmere spesifiserte normallønnsoverenskomster gis voksne arbeidere kr 0,85 pr time utover det generelle tillegg, dvs kr 1,65 pr time. Disse overenskomstene har i hovedsak et lønnsnivå som ligger under 90 pst av gjennomsnittlig industriarbeiderlønn

De sentrale tilleggene slo gjennomsnittlig ut med kr 1,13 pr time eller 1,1 pst pr 1 april.

På vanlig måte blir det gitt lavlønnsgarantitillegg fra 1 oktober 1995.

Opgjøret mellom LO og NHO fikk en lavlønnprofil som også kom de kvinnelige arbeidstakerne til gode. Hoveddelen av lavlønnstilleggene ble gitt på individuelt grunnlag avhengig av den enkelte ansattes lønn, noe som ble antatt å øke treffsikkerheten. Mange kvinner arbeider i stillinger og bransjer med et relativt lavt lønnsnivå.

Lokale forhandlinger innen NHO-området

I tillegg til de sentrale oppgjørene vil de lokale forhandlinger påvirke det endelige nivå for lønnsoppgjøret 1995. For funksjonærene i gis tilleggene normalt lokalt. Den gjennomsnittlige lønnsøkning for funksjonærer i NHO-bedrifter (for identiske bedrifter) antas å bli 3,5 pst i perioden 1 september 1994 til 1 september 1995.

Privat sektor utenom LO/NHO

Mellom NHO og Yrkesorganisasjonenes Sentralforbund (YS) ble det også brudd i forhandlingene og oppgjøret gikk til mekling. Den 3 april ble det oppnådd enighet om en avtale som ga de samme sentrale lønnstilleggene som i LO/NHO-oppgjøret.

I varehandel ble Handel og Kontor (HK) og Handels-og Servicenæringenes Hovedorganisasjon (HSH) den 5 april enige om en avtale etter samme mønster som avtalen mellom LO og NHO. Avtalen gir et gjennomsnittlig lønnstillegg på kr 1,32 pr time fra 1 april. Avtalen omfatter direkte omlag 11 000 medlemmer i HK, men blir retningsgivende for langt flere ansatte i varehandelen.

I forsikringsvirksomhet ble partene enige om et generelt tillegg fra 1 mai på 1,2 pst. Ansatte med en årslønn under kr 201 000 gis ytterligere kr 1 000 pr år. Gjennomsnittlig betyr oppgjøret et tillegg på 1,32 pst fra 1 mai.

I forretnings-og sparebanker ble det den 5 mai brudd i forhandlingene mellom Bankenes arbeidsgiverforening og Finansforbundet. Den 12 juni ble det etter mekling enighet om et generelt tillegg på alle lønnstrinn på 1,4 pst fra 1 mai. Videre skal det fra 1 mai gis et lavlønnstillegg i lønnstrinnene 8 (ca 127 000 pr år før regulering) til og med 22 (ca 210 700 pr år før regulering). Tillegget innebærer kr 1 500 pr år på lønnstrinn 8 og deretter en reduksjon av tillegget med kr 100 pr lønnstrinn. Gjennomsnittlig betyr oppgjøret et tillegg på 1,51 pst fra 1 mai.

Medlemmet Engebretnsen, med tilslutning fra Gustavsen og Haugen tar foranstående til orientering.

Medlemmet Vikhals vil bemerke:

Dette medlem konstaterer at medlemmene Rieber-Mohn, Stang og Strøm i beskrivelsene til oppgjørene i privat sektor ikke trekker inn de lokale forhandlingene som finner sted innenfor LO/NHO-området. Ved å utelate de lokale tilleggene, som utgjør en ikke uvesentlig del av oppgjørene, gir man ikke et helhetlig bilde av oppgjøret innen LO/NHO-området.

Dette medlem konstaterer at en gjennomsnittlig lønnsøkning for funksjonærene i NHO-området på 3,5 pst vil resultere i at det også for 1995 blir en betydelig mindrelønnsutvikling i offentlig sektor i forhold til NHO-området.

4.2.2 Oppgjørene i offentlig sektor

Medlemmene Rieber-Mohn, Stang og Strøm skal bemerke:

I staten ble det 29 april enighet mellom Administrasjonsdepartementet og Statstjenestemannskartellet, YS-Seksjon stat og Norsk Lærerlag om følgende:

- fra 1 mai gis det et generelt tillegg på alle trinn på hovedlønntabellen på kr 3 600 pr år
- det føres sentrale forhandlinger innenfor en økonomisk ramme på 1,0 pst pr 1 juli. Det er enighet om at kvinner skal få en større andel av potten enn en prorata-fordeling tilsier
- det føres lokale forhandlinger innenfor en ramme på 0,35 pst av lønnsmassen pr 1 september. Av dette utgjør 0,05 pst lønnsmidler som blir ledige pga lønnsendringer ved skifte av arbeidstakere. De sentrale avtaleparter tilrår at forhandlingene skal gi kvinner en større andel av lønnsmidlene enn en prorata-fordeling tilsier

Akademikernes Fellesorganisasjon (AF) og samarbeidsorganisasjonen av Norsk Politiforbund og Lensmannsetatens Landslag (SPL) brøt forhandlingene og oppgjøret for disse to gruppene gikk til mekling. Meklingen ble avsluttet 30 april uten resultat.

I kommunene ble det den 29 april enighet mellom KS og LOK og YS-K om følgende:

- fra 1 mai gis det et generelt tillegg på kr 3 600 pr år
- arbeidstakere som avlønnes i stillingskoder hvor kvinneandelen er 75 pst eller høyere, gis ytterligere et tillegg på kr 2 200 pr år, også dette fra 1 mai
- fra 1 mai gis et sentralt lavlønns tillegg på kr 2 200 pr år til arbeidstakere innen for Lønnsramme 1, som ikke er omfattet av likelønns tillegget
- partene er enige om at det er behov for å opprette en gjennomgående fagarbeidstillingsordning i forbindelse med gjennomføringen av Reform-94.

AF brøt forhandlingene, og førskolelærerne i Norsk Lærerlag forkastet forhandlingsforslaget. Oppgjøret for disse gikk til mekling. Meklingen ble avsluttet 30 mai uten resultat. Resultatet er gjennom mekling senere gjort gjeldende også for førskolelærerne i Norsk Lærerlag, med unntak av virkningstidspunktet som er satt til 20 juni.

Medlemmet Engebretsen, med tilslutning fra Gustavsen og Haugen tar foranstående til orientering.

4.2.3 Oppsummering

Medlemmene Rieber-Mohn, Stang og Strøm skal bemerke:

Privat sektor

Område LO/NHO

- Et generelt tillegg på kr 0,80 pr time til alle.

- I minstelønnsområder gis det ytterligere et tillegg på kr 0,80 pr time for voksne arbeidere med en timelønn under kr 85,38, dvs totalt kr 1,60 pr time. Ytterligere kr 0,50 gis til voksne arbeidere med en timelønn under kr 75,90, dvs totalt kr 2,10 pr time.
- I nærmere spesifiserte normallønnsoverenskomster gis voksne arbeidere kr 0,85 pr time utover det generelle tillegg, dvs kr 1,65 pr time.
- Garantitillegg blir gitt på vanlig måte fra 1 oktober 1995.

Ovennevnte punkter utgjør hovedmønsteret som grovt sett ble resultatet av forhandlingene for de ulike overenskomstene i LO/NHO-området.

Lokale forhandlinger innen NHO-området

- Den gjennomsnittlige lønnsøkning for funksjonærer fra 1 september 1994 til 1 september 1995 forventes å bli 3,5 pst.

NHO og Yrkesorganisasjonenes Sentralforbund (YS)

- Enighet om samme sentrale lønnstilleggene som i LO/NHO-oppgjøret

Forsikring

- Et generelt tillegg fra 1 mai på 1,2 pst.
- Ansatte med en årslønn under kr 201 000 gis ytterligere kr 1 000 pr år.

Forretnings-og sparebankene

- Et generelt tillegg på alle lønnstrinn med 1,4 pst fra 1 mai.
- Et lavlønnstillegg for lønnstrinnene 8 til og med 22. Lønnstrinn 8 gis et tillegg på kr 1 500 pr år og for de øvrige reduseres tillegget med kr 100 pr lønnstrinn.

Offentlig sektor

Staten

- Et generelt tillegg fra 1 mai på alle trinn på hovedlønnstabellen på kr 3 600 pr år.
- Det føres sentrale forhandlinger innenfor en økonomisk ramme på 1,0 pst pr 1 juli.
- Det føres lokale forhandlinger innenfor en økonomisk ramme på 0,35 pst av lønnsmassen pr 1 september.
- Det er gitt føringer om kvinners andel av potten, både for sentrale forhandlinger pr 1 juli og for lokale forhandlinger pr 1 september.

Kommunene

- Et generelt tillegg fra 1 mai på kr 3 600 pr år.
- Arbeidstakere i stillingskoder hvor kvinneandelen er 75 pst eller mer, gis ytterligere et tillegg på kr 2 200 pr år fra 1 mai.
- Et lavlønnstillegg fra 1 mai på kr 2 200 pr år til arbeidstakere i Lønnsramme 1, som ikke omfattes av likelønnsstillegget.

Medlemmet Engebretsen, med tilslutning fra Gustavsen og Haugen tar foranstående til orientering.

4.3 Økonomisk ramme i den foreliggende tvist

Medlemmene Rieber-Mohn, Stang og Strøm skal bemerke:

Administrasjonsdepartementet har beregnet kostnadene ved å innfri påstandens punkt 1 om en lønnsøkning på 2 pst av lønnsmassen til å utgjøre 1 013 mill kr pr år. Statens tilbud er på 1 pst og kostnaden følgelig den halve, dvs 506,5 mill kr pr år.

Påstandens punkt 2 om en avsetning på 0,9 pst av lønnsmassen til lokale forhandlinger er kostnadsberegnet til omlag 455 mill kr pr år. Statens tilbud er 0,30 pst og gir en økning i lønnskostnadene på 151 mill kr pr år.

Differansen mellom krav og tilbud er dermed på totalt hele 811 mill kr pr år.

Påstandens punkt 4 kan innebære fremtidige merkostnader, men av langt lavere størrelsesorden enn kostnadene nevnt ovenfor.

Medlemmet Engebretsen, med tilslutning fra Gustavsen og Haugen tar foranstående til orientering.

Medlemmet Vikhals vil bemerke:

AFs påstand punkt 4 vil ikke medføre fremtidige merkostnader av betydning. De nye lønnstrinnene vil i hovedsak kunne bli tatt i bruk innenfor den avtalte ramme for det enkelte oppgjør.

4.4 Likelønn

Medlemmene Rieber-Mohn, Stang og Strøm vil bemerke:

Lønnen, f eks timelønnen, til en arbeidstaker avhenger av følgende størrelser:

- individvariable som alder, utdanning, yrke, yrkeserfaring, ekteskapeleg status og kjønn,
- bedriftsvariable som type næring, bedriftens markedsrett, kapitalutstyr pr arbeider, arbeidstid, risiko for personskader, bedriftsspesifikk opplæring, stilling i bedriften, derunder om arbeidstakeren har et ledelsesansvar,
- arbeidsmarkedsforhold som den geografiske beliggenheten av det arbeidsmarked som arbeidstakeren sogner til, og arbeidsledigheten i det lokale arbeidsmarkedet,
- mobiliteten i økonomien, det vil si hvor lett det er for en arbeidstaker å flytte fra et lokalt arbeidsmarked til et annet, mellom bedrifter og mellom yrker,
- fagforeningstilknytning.

I empiriske undersøkelser av individuelle lønninger har en klart å forklare en god del av variasjonene i lønningene mellom arbeidstakere ved hjelp av disse variablene. Det er likevel en stor uforklart restvariasjon. I det følgende skal vi se nærmere på lønnsforskjeller mellom menn og kvinner med utdanning utover videregående skole (heretter kalt høyere utdanning).

En kvinne og en mann kan sies å være lønnsmessig forskjellsbehandlet dersom f.eks. lønnen til en mann er høyere enn til en kvinne med **nøyaktig** samme verdier på alle de variable som er lønnsbestemmende, bortsett fra kjønn. En slik lønnsmessig forskjellsbehandling finner en lite spor av i det norske arbeidsmarkedet. Når det likevel er en betydelig forskjell i timelønninger mellom menn og kvinner i Norge i dag, er årsaken at det er forskjeller mellom verdiene på de lønnsbestemmende variablene. I den forbindelse er det viktig å være klar over at inntil for bare et par ti-år siden var det mindre vanlig enn i dag at kvinner hadde lønnet arbeid. I det norske arbeidsmarkedet har følgelig menn i gjennomsnitt noe lengre yrkeserfaring - fra lønnet arbeid - enn kvinner. Det var også langt færre kvinner som i tidligere tider tok lang utdanning og yrkesskoleutdanning sammenliknet med i dag. I de siste to tiårene har det skjedd en utjevning av forskjellene i de lønnsbestemmende individvariablene. Denne utjevningen har bidratt til å utjevne forskjellene i lønningene mellom menn og kvinner. En betydelig del av dagens lønnsforskjeller mellom menn og kvinner skyldes derfor ulikheter i verdiene på de andre lønnsbestemmende variablene. Viktigst her er bedriftsvariablene.

En viktig bedriftsvariabel er sektortilhørighet. Et stort flertall av kvinner med høyere utdanning arbeider i stat og kommuner. Langt færre kvinner med høyere utdanning arbeider i den private sektoren. Derimot er det en langt større andel av de høyt utdannede menn som arbeider i den private sektoren.

Verken i den offentlige eller den private sektoren er det store kjønnsforskjeller med hensyn til avkastning på utdanning. De forskjeller som er tilstede, kan skyldes at menn med høyere utdanning har flere opprykksmuligheter enn kvinner med høyere utdanning. Innad i den offentlige sektoren er det etter alt å dømme noe større forskjeller i kommunene enn i staten.

Når likevel lønnen til kvinner med høyere utdanning er betydelig lavere enn lønnen til menn med høyere utdanning i det norske samfunnet, henger dette sammen med at kvinner med høyere utdanning stort sett arbeider i den offentlige sektoren, mens dette ikke er tilfelle for menn i samme grad. Siden lønnsnivået blant akademikere i den private sektoren er betydelig høyere enn i den offentlige sektoren, fører dette til at menn med høyere utdanning i gjennomsnitt har en klart høyere lønn i det norske samfunnet enn kvinner med høyere utdanning. Det kan være flere årsaker til at denne lønnsforskjellen mellom offentlig og privat sektor har oppstått.

For det første er det andre forhold enn lønnen alene som er bestemmende for hvor man ønsker å arbeide. Et eksempel er jobbsikkerhet og en kan ikke se bort fra at den høyere lønnen i privat sektor delvis er en kompensasjon for en større sjanse for å miste jobben i privat sektor enn i den offentlige sektoren. Lønnsforskjeller som er forårsaket

av slike forhold, kan neppe sies å være diskriminerende. De er forenlige med frivillig valg av jobber med ulike typer fordeler og ulemper.

For det andre har myndighetene i Norge i lang tid hatt som målsetting å utjevne inntektsforskjeller. Virkemidlene i denne politikken har dels vært skatter og overføringer og dels lønningene i den offentlige sektoren. Ved å holde lønningene nede blant arbeidstakere i stat og kommune med høyere utdanning har en redusert avkastningen på utdanning og gjort inntektsfordelingen i samfunnet jevnere enn den ellers kunne ha blitt. En slik lønnspolitikk kan også ha bidratt til å ha holdt lønnsnivået for høyere utdannet arbeidskraft i den private sektoren i Norge lavere enn i andre land. Konkurransesevnen til norske bedrifter som benytter akademisk utdannet arbeidskraft eller kunnskapskrevende offentlige tjenester, kan dermed være bedre enn den ellers ville ha vært.

Dersom en ønsker å utjevne lønnsforskjellene mellom kvinner og menn med høyere utdanning i Norge, kan det kreve at en øker lønnsnivået for akademikere generelt i den offentlige sektoren i forhold til den private sektoren. En heving av det offentlige lønnsnivået vil kunne bidra til å heve nivået i den private sektoren. Dersom lønnsøkningen i den private sektoren ikke følger økningen krone for krone i den offentlige sektoren, vil et høyere offentlig lønnsnivå redusere lønnsgapet mellom privat og offentlig sektor. Siden flertallet av kvinner med høyere utdanning arbeider i den offentlige sektoren, vil denne endrete lønnspolitikken redusere lønnsgapet mellom kvinner og menn med høyere utdanning. Utjevning av lønnsgap innad i den offentlige sektoren kan skje ved å innføre flere og bedre opprykksmuligheter i kvinnedominerte yrker, kanskje spesielt i kommunesektoren, samt å øke begynnerlønnen i kvinnedominerte yrker.

Heving av akademikerlønninger i stat og kommune må enten begrunnes ut fra hensynet til rettferdighet eller ut fra hva som gir en mer effektiv utnyttelse av landets ressurser. Effektiviseringsargumentet er knyttet til spørsmål om akademikerlønningene er for lave til å rekruttere tilstrekkelig med akademisk arbeidskraft til den offentlige sektoren, og til å holde på denne arbeidskraften. Videre kan det være spørsmål om lønningene er for lave til å gi arbeidstakerne med høyere utdanning et tilstrekkelig motiv til å stå på og gjøre en god jobb. Dessuten vil akademikerlønningene i den offentlige sektoren kunne påvirke individers valg av utdanning. Jo lavere akademikerlønningene i den offentlige sektoren er, desto færre kan finne det bryet verdt å ta utdanning som er rettet inn mot oppgaver i den offentlige sektoren.

Siden en utjevning av lønnsdifferenser mellom kvinner og menn i det norske samfunnet med høyere utdanning først og fremst kan oppnås ved å heve lønnsnivået for akademikere generelt i den offentlige sektoren, vil en slik utjevning være kostbar. Offentlige utgifter vil øke og det norske kostnadsnivået vil bli høyere. I tillegg vil en slik endret lønnspolitikk bryte med den fordelingspolitikken som lenge har vært fulgt her i landet. Disse negative konsekvensene av en endret lønnspolitikk må veies opp mot de positive virkningene denne endrete lønnspolitikken kan ha på rekruttering av akademikere til den offentlige sektoren, arbeidsinnsatsen og motivasjonen til den ansatte med høyere

utdanning, samt på den verdi en vil tillegge det at lønnsforskjellene mellom høyt utdannede kvinner (og menn) utjevnes i landet.

Medlemmet Engebretsen, med tilslutning fra Haugen vil understreke at statens intensjon ved årets tariffoppgjør er at likelønsspørsmål skal ivaretas på alle nivåer, og at tilgjengelige virkemidler innrettes mot denne intensjon.

Medlemmet Vikhals vil bemerke:

Medlemmene Rieber-Mohn, Stang og Strøm slår fast at en arbeidstakers lønn er avhengig av fem variabler. Dette medlem vil bemerke at disse variablene ikke er omforent og derfor ikke utgjør noen norm for hvordan lønnsfastsettelsen til den enkelte arbeidstaker skjer i offentlig sektor. Økonomisk resultat og faglig kvalitet er for eksempel ikke tatt med som utslagsgivende for lønn; en variabel som i det nye lønnsystemet, både innenfor det kommunale og det statlige tariffområdet, var forutsatt vektlagt.

Dette medlem slutter seg til medlemmene Rieber-Mohn, Stang og Strøms beskrivelse av at lønnsnivået blant de med høyere utdanning i den private sektoren er betydelig høyere enn i den offentlige sektoren. Lønnsgapet er imidlertid uakseptabelt stort.

Dette medlem er ikke enig i at likelønn ensidig er et spørsmål om lønnsrelasjoner mellom privat og offentlig sektor. Selv om en reduserer lønnsgapet til et omforent nivå mellom privat og offentlig sektor, innebærer ikke dette nødvendigvis at den lønnsmessige forskjellsbehandling er eliminert. For å nå målet om likelønn må det foretas en konkret vurdering mellom stillingsgrupper/stillingskoder innen det enkelte tariffområde. I en slik vurdering må det legges til grunn en likeverdig uttelling for utdanning, kompetanse og ansvar. Som AF har dokumentert gis det innen statens tariffområde betydelig lavere uttelling i den normerte lønn - som partene sentralt forhandler om - for stillingskoder som krever høyere utdanning enn i stillinger med krav til lavere utdanning.

Dette medlem deler ikke medlemmene Rieber-Mohn, Stang og Strøms antagelse om at en heving av lønnsnivået for de med høyere utdanning i offentlig sektor vil gi en heving av nivået i den private sektor, all den tid lønnsgapet for samtlige grupper med høyere utdanning er såvidt stort som det er i dag.

Dette medlem tar avstand fra at man ensidig kan legge effektiviseringsargumentet til grunn i vurderingen av hvorvidt lønningene for grupper med høyere utdanninger tilstrekkelige i forhold til å rekruttere og beholde nødvendig arbeidskraft med høyere utdanning til den offentlige sektor, i særdeleshet der hvor det offentlige er i en monopol-situasjon som arbeidsgiver.

Dette medlem sier seg enig med medlemmene Engebretsen og Haugen om at intensjonen ved årets tariffoppgjør er at likelønsspørsmål skal ivaretas på alle nivåer, og at tilgjengelige virkemidler innrettes mot denne intensjon.

Medlemmet Gustavsen skal bemerke:

I det norske samfunnet får kvinner i gjennomsnitt mye lavere betalt for lønnsarbeid enn menn. Dette forholdet - som er den egentlige likelønnsutfordringen i Norge - skyldes mange og sammensatte forhold. De vesentligste årsaker kan summeres slik:

- Kvinner er overrepresentert i lavlønnsyrker.
- Kvinner betales gjennomsnittlig lavere enn menn for sammenlignbart arbeid.
- Kvinner er underrepresentert i ledende stillinger.

Det vil naturlig nok være ulike oppfatninger om vektlegging av elementene både i forhold til årsakssammenheng og i forhold til prioritet, men en likelønnsatsing som virkelig har en lønnsstilnærming mellom kvinner og menn som hovedmål, må ha med seg alle elementer og de må angripes samtidig.

Ut fra det faktiske forhold at de fleste lavlønte er kvinner, er en fortsatt utjevningstiltak helt sentral for å fremme likelønn. Det fremkommer da også klart av lønnsstatistikk for de seinere år at den måten lønnsstilleggene er gitt på, har hatt en klar likelønnseffekt.

For å bedre kvinners lønn for sammenlignbart arbeid er det nødvendig å foreta relasjonsforskyvninger i kvinners favør. I staten kan dette gjøres ved de sentrale justeringsforhandlingene og i de lokale forhandlingene. Det er i dette lys man må se de føringer som i de siste årene er krevd lagt inn i slike forhandlinger i statsområdet. Generelt sett er det imidlertid viktig å presisere at satsingen på slike relasjonsforskyvninger ikke må bli så omfattende at det går utover mulighetene til fortsatt inntektsutjevning. Dersom det skjer vil det nok kunne bli mulig å oppnå "mer rettferdighet" f.eks på et lønnsmessig midtskikt, men da ville det eventuelt skje på bekostning av de lavere lønte kvinner. Dette ville kunne være en utvikling som er tjenlig for enkeltgrupper, men ikke bidra til en generell likelønnsutvikling.

Det er for øvrig viktig å ta med seg at selv om likelønnsutvikling i vesentlig grad er et spørsmål om innretning av tariffpolitikken, er også andre personalpolitiske virkemidler viktige. Ikke minst vil en aktiv rekrutteringspolitikk, kompetanseutvikling og avansementsmuligheter for kvinner stå sentralt.

4.5 Nærmere om den aktuelle tvist

4.5.1 Generelt

Medlemmene Rieber-Mohn, Stang og Strøm skal bemerke:

Ved avgjørelsen av den foreliggende tvist vil disse medlemmer ta utgangspunkt i den beskrivelse av Norges økonomiske situasjon som er gitt i avsnitt 4.1.2 foran. Den positive utvikling antas i noen grad å ha sammenheng med den moderasjonslinje som er fulgt ved de senere års lønnsoppgjør. En fortsettelse langs denne linjen antas å være et meget viktig bidrag til å bedre konkurranseevnen i norsk industri og næringslivet

forøvrig. Derved vil også grunnlaget for vesentlige reduksjoner i arbeidsledigheten være til stede, og moderasjonslinjen fra de siste års oppgjør videreføres. Disse medlemmer vil likevel bemerke at dersom den alminnelige årslønnsvekst ikke nevneverdig berøres, vil Rikslønnsnemnda føle seg friere til på særskilte tariffområder å etterkomme krav som synes godt begrunnet, selv om det enkelte området derved får en høyere årslønnsvekst enn den gjennomsnittlige. Disse medlemmer vil på den annen side også legge vekt på at den offentlige sektor ikke bør være lønnsledende.

Disse medlemmer må legge til grunn, som staten v/Administrasjonsdepartementet ikke har unnlatt å fremheve, at de inngåtte tariffavtaler inneholder en reforhandlingsklausul for tilfelle av at "andre organisasjoner i forhandlinger, meklings eller nemndsbehandling oppnår bedre resultat enn det som følger av denne protokoll". Disse medlemmer har en viss forståelse for at forbeholdet tas i forhold til andre organisasjoners forhandlinger og meklings, i allfall så lenge ikke kravet om reforhandlinger fremmes ved ethvert bagatelmessig avvik i sluttresultatet. Men disse medlemmer tar prinsipielt avstand fra at forbeholdet også gjelder i forhold til Rikslønnsnemndas behandling. Rikslønnsnemnda skal etter forutsetningene ha en uavhengig og selvstendig stilling i norsk arbeidsliv og ta stilling til den enkelte tvist på fritt grunnlag. Reforhandlingsklausulen kan oppfattes som et forsøk på å legge nemnda under press. Disse medlemmer vil for sin del søke å unngå å skjule til klausulen ved avgjørelsen av de tvistesporsmål som til enhver tid forelegges nemnda.

Disse medlemmer vil i dette generelle avsnitt også peke på at den foreliggende tariffvist er oppstått i et såkalt mellom-oppgjør (annet avtaleår). For slike oppgjør inneholder Hovedtariffavtalen en egen reguleringsbestemmelse, som trekker opp rammene for hva forhandlingene skal dreie seg om. Det heter således i bestemmelsen: "Partene er enige om at forhandlingene skal føres på grunnlag av den økonomiske situasjon på forhandlingstidspunktet og utsiktene for annet avtaleår. De statstilsattes og lærernes nominelle lønnsutvikling skal vurderes i forhold til arbeidslivet forøvrig". Tradisjonelt har bestemmelsen vært forstått slik at det er rene lønnstillegg som er tema annet avtaleår, mens tekniske endringer (systemendringer) i tariffavtalen må henvises til hovedoppgjørene. Dersom partene er enige om det, vil de naturligvis kunne ta opp et hvilket som helst tariffspørsmål i mellom-oppgjøret. Men ved uenighet vil bestemmelsen sette skranker som får virkning også for Rikslønnsnemnda, selv om det ikke nedlegges formell påstand om avvisning av et spørsmål fra nemndsbehandling. I den foreliggende tvist foreligger ingen slik avvisningspåstand.

Medlemmet Engebretsen, med tilslutning fra Haugen tar foranstående til orientering.

Medlemmet Vikhals vil bemerke:

Dette medlem sier seg enig i medlemmene Rieber-Mohn, Stang og Strøms merknad om at Rikslønnsnemnda etter forutsetningene skal ha en uavhengig og selvstendig stilling i norsk arbeidsliv og den skal ta stilling til den enkelte tvist på fritt grunnlag. Dette medlem er derfor enig i at de øvrige organisasjoners reforhandlingsklausul ikke bør gjelde i forhold til Rikslønnsnemndas behandling. På denne bakgrunn ser dette medlem

det som overraskende at medlemmene Rieber-Mohn, Stang og Strøm i sin begrunnelse for å avvise AFs krav blant annet slår fast at en innfrielse av kravene automatisk medfører krav om reforhandlinger fra organisasjoner med inngåtte avtaler, og at det derfor ikke er mulig å forutsi hvor store samfunnsmessige kostnader som vil bli sluttresultatet. En konsekvens av disse medlemmenes prinsipielle standpunkt burde være at man ser helt bort fra dette forhold i sin begrunnelse for resultatet.

Medlemmet Gustavsen skal bemerke:

Reforhandlingsklausul har vært benyttet i svært mange år i tarifforhandlingene i offentlig sektor. På det grunnlaget er dette medlem forbauset over at det i tilknytning til nærværende tvist trekkes opp "prinsipielle oppfatninger" om reforhandlingsklausulens rekkevidde.

En vesentlig bakgrunn for bruken av reforhandlingsklausul i statlig sektor, er at det på arbeidstakersiden er 4 parter med hovedsammenslutningsstatus og som har selvstendig forhandlingsrett, men som i praksis inngår likelydende hovedtariffavtaler. Dette har bl a sammenheng med at flere hovedsammenslutninger organiserer de samme grupper, og ulike avtaler ville nærmest bli umulig å praktisere. Likelydende avtaler er også viktig for å kunne føre en helhetlig og sammenhengende personal- og tariffpolitikk.

Ut fra at flere hovedsammenslutninger har en betydelig bredde i medlemstilslutningen (noe som forøvrig også er et viktig poeng med hovedsammenslutningssystemet), vil bedømmelsen av forhandlings- eller meglingsresultater skje ut fra en helhetsbetraktning. Ved en slik helhetsbedømmelse er et helt sentralt element om det foreliggende forslag etter all sannsynlighet blir det endelige for alle impliserte parter. For nettopp å sikre dette, tas forbehold om reforhandlinger dersom andre skulle få annerledes avtale.

Poenget med reforhandlingsklausulen er å påvirke resultatet i forhold til øvrige forhandlingsparter. Når det i dag er mulig å vedta forhandlings- eller meglingsforslag for den enkelte hovedsammenslutning uten at forslaget samtidig vedtas av alle hovedsammenslutningene er det nettopp fordi man - gjennom bruk av reforhandlingsklausulen - kan anta at det foreliggende forslag blir det endelige, eller at en endring gir mulighet for nye forhandlinger. Dersom Rikslønnsnemndas kjennelser skulle være unntatt fra en slik klausul ville det innebære så stor usikkerhet om resultatet at klausulens verdi ville bli sterkt redusert.

En klar følgeeffekt av at nemnda ikke er bundet av en klausul ville bli lavere motivasjon for å finne forhandlings- eller meglingsløsninger nettopp for i stedet å oppnå en behandling i Rikslønnsnemnda av den aktuelle tvist. Dette vil i praksis føre til mer bruk av meglingsinstituttet og konflikttretten.

Ut fra dette mener dette medlem at en begrensning av reforhandlingsklausulen vil være lite aktuelt sett fra et arbeidstakersynspunkt idet en slik begrensning etter all sannsynlighet vil redusere motivasjon for å finne forhandlings- eller meglingsløsninger, øke antall saker i Rikslønnsnemnda og sist, men ikke minst, bidra til å øke antall konflikter i

offentlig sektor. For øvrig regner dette medlemmet med at partene også i framtida vil fortsette sin praksis med nøye å vurdere sin bruk av reforhandlingsklausul.

4.5.2 Kravene fra Akademikernes Fellesorganisasjon

Medlemmene Rieber-Mohn, Stang og Strøm skal bemerke:

Uenigheten mellom partene kommer til uttrykk i de 5 punktene som tilsammen utgjør AFs endelige påstand for Rikslønnsnemnda. Sentralt i tvisten mellom partene er spørsmålet om størrelsen av den økonomiske rammen for årets oppgjør. Men det hersker nok dessuten betydelig underliggende prinsipiell uenighet mellom partene om prioritering av de midler som stilles til disposisjon for sentrale og lokale forhandlinger. I det følgende vil disse medlemmer drøfte og ta stilling til de 5 punktene.

4.5.2.1 Punkt 1 - avsetning av pott til sentrale forhandlinger

Medlemmene Rieber-Mohn, Stang og Strøm skal bemerke:

Disse medlemmer viser til at statens tilbud er avsetning av en pott på 1,0 pst av lønnsmassen, mens kravet er en avsetning på 2,0 pst. Det er enighet mellom partene om at disse forhandlingene kun skal ha denne føring: "Kvinner skal få en større andel av potten enn en prorata-fordeling tilsier." Forøvrig er det AFs syn at det kreves mer penger til sentrale justeringstiltak, slik at den mindrelønnsutvikling akademikerne i staten har opplevet de senere år kan stanses og etterhvert snus. AFs hovedsynspunkt er at lang utdanning i dag gir altfor liten avkastning i form av høyere lønn.

Disse medlemmer vil peke på at et ønske om å utjevne forskjellen i lønn mellom kvinner og menn med høyere utdanning i det norske samfunnet, i noen grad vil kunne imøtekommes ved å øke akademikervilønnen i statlig sektor. Dette følger uten videre av det faktum at høyt utdannede kvinner fortrinnsvis arbeider i offentlig sektor, mens menn med høyere utdanning i langt høyere grad arbeider i privat sektor, som gir denne arbeidstakergruppen en høyere avlønning, se avsnitt 4.4 ovenfor.

Disse medlemmer finner likevel ikke tilstrekkelig grunn til helt eller delvis å ta AFs krav til følge. Kravet bryter markant med den moderasjonslinje som det er av stor samfunnsmessig betydning å opprettholde ved dette oppgjøret. En innfrielse av AFs krav på 2,0 pst avsatt til sentrale forhandlinger vil totalt koste 1 013 millioner kroner. Når staten har tilbudt 1,0 pst avsatt til sentral pott, så blir merkostnadene ved å innfri AFs krav 506,5 millioner kroner. En innfrielse av kravet vil dessuten automatisk medføre krav om reforhandlinger fra organisasjoner med inngåtte avtaler, og det er ikke mulig å forutsi hvor store samfunnsmessige kostnader som vil bli sluttresultatet. Men allerede kostnaden på 506,5 millioner kroner er mer enn nok for disse medlemmer til ikke å imøtekomme kravet. Disse medlemmer har forøvrig notert seg at statens tilbud gir den største sentrale justeringspotten på mange år.

Medlemmet Gustavsen slutter seg i det vesentlige til ovenstående vurderinger og konklusjoner, og viser forøvrig til sine merknader til punkt 4.4 Likelønn.

Medlemmet Engebretsen, med tilslutning fra Haugen slutter seg til konklusjonen og viser for øvrig til sine merknader til pkt 4.4. Likelønn.

4.5.2.2 Punkt 2 - avsetning av pott til lokale forhandlinger

Medlemmene Rieber-Mohn, Stang og Strøm skal bemerke:

Disse medlemmer har notert seg at det blant organisasjonene på nærværende tariffområde hersker en viss uenighet om det bør avsettes midler til lokale forhandlinger. AF og YS-S har ønsket lokale forhandlinger, mens LO-organisasjonene og Norsk Lærerglag ikke ønsker dette. Staten har gitt uttrykk for et prinsipielt ønske om at en del av lønnsfastsettelsen bør skje lokalt. Staten har på denne bakgrunn tilbudt at 0,30 pst av lønsmassen avsettes til lokale forhandlinger. Statens tilbud på 0,30 pst til lokale forhandlinger er kostnadsberegnet til 151 millioner kroner pr år.

Disse medlemmer konstaterer at AFs krav på 0,9 pst avsatt til lokale forhandlinger er kostnadsberegnet til 455 millioner kroner pr år. Dette betyr at merkostnadene ved å innfri AFs krav anslås til 304 millioner kroner på årsbasis. Disse medlemmer finner også grunn til å peke på at en innfrielse av dette krav automatisk vil utløse krav om reforhandlinger fra organisasjoner med inngåtte tariffavtaler. De kostnadmessige konsekvenser av en innfrielse er derfor umulig å fastslå pr dato, utover det faktum at de langt vil overstige 304 millioner kroner.

Av hensyn til den moderasjonslinje som det er av stor samfunnsmessig betydning å følge ved dette tariffoppgjøret, finner disse medlemmer det ikke tilrådelig helt eller delvis å innfri AFs krav.

Medlemmet Engebretsen, med tilslutning fra Haugen slutter seg til foranstående.

Medlemmet Gustavsen slutter seg i det vesentlige til ovenstående vurderinger og konklusjoner.

Medlemmet Vikhals vil til punktene 4.5.2.1. og 4.5.2.2. bemerke:

Dette medlem gjør oppmerksom på at differansen mellom AFs krav og statens tilbud mht avsetning til sentrale forhandlinger utgjør 0,5 pst på årsbasis. Dette medlem vil også påpeke at differansen mellom AFs krav og statens tilbud mht avsetning av pott til lokale forhandlinger utgjør 0,2 pst på årsbasis.

Dette medlem påpeker at all erfaring tilsier at den ovennevnte differansen vil bli den endelige kostnad ved innfrielse av AFs krav for hele tariffområdet, og kan således ikke se at dette vil ha store uforutsigbare samfunnsmessige kostnader.

Dette medlem gjør oppmerksom på at flertallets avgjørelse vil føre til en forverring av lønnsgapet mellom grupper med høyere utdanningi privat og offentlig sektor. Flertallet har tidligere påpekt at lønnsnivået i privat sektor er betydelig høyere enn i den offentlige sektor og dette medlem finner det uheldig at denne forskjellen mht lønnsnivå

forsterkes gjennom flertallets avgjørelse. Gruppene med høyere utdanning vil i den private sektor i 1995 oppnå et høyere lønnstillegg enn det som fremkommer av AFs krav i det statlige tariffområdet. AFs krav ligger derfor etter dette medlems oppfatning innenfor det som kan kalles et moderat lønnsoppgjør.

4.5.2.3 Punkt 3 - krav om en sentral føring på de lokale forhandlingene

Medlemmene Rieber-Mohn, Stang og Strøm skal bemerke:

Disse medlemmer har notert seg at AF med dette krav ønsker å legge føringer på de lokale forhandlinger som skal sikre at lønsmottakere med høy utdanning, kompetanse og ansvar tilgodeses særskilt. AF mener at erfaringene ved lønnsforhandlingene hittil tilsier at føringene bør forsterkes i denne retning.

Disse medlemmer finner ikke å kunne ta dette kravet til følge. Den føring som alle parter hittil har vært enige om må anses tilstrekkelig. De organisasjoner som har vedtatte avtaler etter årets oppgjør, vil utvilsomt nekte å akseptere en slik føring som favoriserer en arbeidstakergruppe med høyere utdanning, selv om det er kvinners interesser som ønskes ivarettatt. Ingen interesser vil være tjent med at Rikslønnsnemnda tvinger gjennom en slik føring ved de lokale forhandlinger. Det må bli opp til AFs representanter ved de lokale forhandlinger å argumentere langs den linje som kravet om føring er et uttrykk for, og på den måte eventuelt overbevise motparten. Men for disse medlemmer fremstår det som ganske klart at Rikslønnsnemnda ikke skal bidra til på forhånd å autorisere en slik argumentasjon.

Medlemmet Engebretsen, med tilslutning fra Haugen slutter seg til foranstående.

Medlemmet Gustavsen slutter seg i det vesentlige til ovenstående vurderinger og konklusjoner.

Medlemmet Vikhals slutter seg ikke til ovennevnte vurderinger og konklusjoner.

4.5.2.4 Punkt 4 - krav om forlengelse av hovedlønnstabellen

Medlemmene Rieber-Mohn, Stang og Strøm skal bemerke:

Disse medlemmer har notert seg at AF ønsker å forlenge hovedlønnstabellen med 6 nye lønnstrinn. Bakgrunnen er å skaffe bedre opprykksmuligheter og karriereveier for akademisk utdannet arbeidskraft.

Disse medlemmer finner ikke å kunne etterkomme kravet. Det dreier seg her om en systemendring som ikke egner seg for gjennomføring i et mellom-oppgjør, med mindre partene er enige om å ta spørsmålet opp til behandling. Disse medlemmer vil forøvrig bemerke at AF ikke har dokumentert noe behov for en slik endring. Det synes for tiden ikke å være noe alminnelig problem å holde på og rekruttere høyt kvalifisert arbeidskraft til offentlig virksomhet.

Medlemmet Engebretsen, med tilslutning fra Haugen slutter seg til foranstående.

Medlemmet Gustavsen slutter seg i det vesentlige til ovenstående vurderinger og konklusjoner.

Medlemmet Vikhals slutter seg ikke til ovennevnte vurderinger og konklusjoner.

4.5.2.5 Punkt 5 - virkningstidspunktet

Medlemmene Rieber-Mohn, Stang og Strøm skal bemerke:

AF krever her at virkningstidspunktet for det generelle tillegget på kr 3 600 - som er statens tilbud - settes til 1 mai 1995, som er tidspunktet for tariffavtalens utløp.

Disse medlemmer har merket seg AFs synspunkt om at en forskyvning av virkningstidspunktet ved bruk av kampmidler ikke kan gjennomføres uten etter en konkret vurdering. Det pekes i den forbindelse bl a på at meklingen ikke ble avsluttet før 30 mai, og at AF ikke hadde herredømme over dette.

Disse medlemmer finner ikke tilstrekkelig grunn til å ta AFs krav til følge. Det er gode grunner som taler for å beholde en teknisk sett enkel regel om virkningstidspunktet for tariffavtaler fastsatt etter behandling i Rikslønnsnemnda. En slik regel gir også en høygrad av forutsigbarhet. Partene vet hva de har å holde seg til. I samsvar med en langvarig og sikker tradisjon i Rikslønnsnemnda fastsettes derfor virkningstidspunktet for det generelle tillegget til 7 juni 1995, som er den dato arbeidet ble gjenopptatt etter streiken. For de arbeidstakerne som ikke har streikerett og derved omfattes av tjenestetvistloven § 26 a, settes virkningstidspunktet til 1 mai 1995, jf Arbeidsrettens dom av 4 desember 1980 (sak nr 52/80).

Medlemmet Engebretsen, med tilslutning fra Haugen slutter seg til foranstående.

Medlemmet Gustavsen slutter seg i det vesentlige til ovenstående vurderinger og konklusjoner.

Medlemmet Vikhals vil bemerke:

Dette medlem vil bemerke at en langvarig praksis ikke er et argument for å sette virkningstidspunktet for det generelle tillegget til tidspunktet for avslutning av streiken. Dette medlem hevder at virkningstidspunktet må underlegges en konkret vurdering i den enkelte sak, og man må i denne sammenheng bla vurdere den streikende parts herredømme over tidspunkt for avslutning av mekling. Dette medlem legger i denne sammenheng betydelig mer vekt på nemndas adgang til å foreta en selvstendig vurdering av den enkelte sak, enn behovet for å ha en teknisk sett enkel praksis.

Medlemmet Vikhals vil etter dette stemme for AFs påstand.

Medlemmet Engebretsen vil etter dette stemme for staten v/Administrasjonsdepartementets påstand.

* * * * *

Saken ble etter dette tatt opp til votering. Flertallets syn har vunnet frem gjennom følgende

SLUTNING

1)

Det vedtatte forhandlingsresultat, slik det fremgår av forhandlingsprotokollen mellom staten v/Administrasjonsdepartementet på den ene side og Statstjenestemannskartellet, Yrkesorganisasjonenes Sentralforbund-Seksjon stat og Norsk Lærerlag på den annen side, gjøres gjeldende for medlemmer av Akademikernes Fellesorganisasjon.

2)

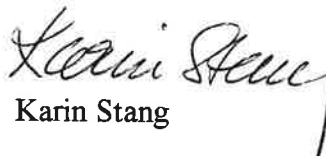
Virkningstidspunktet settes til 7 juni 1995 for de av AFs medlemmer som ikke omfattes av tjenestetvistloven § 26 a.

3)

For de av AFs medlemmer som omfattes av tjenestetvistloven § 26 a settes virkningstidspunktet til 1 mai 1995.

Georg Fredrik Rieber-Mohn

Steinar Strøm

Karin Stang

Svein Vikhals

Per Engebølsen

Ikke stemmeberettigede medlemmer:

Terje Moe Gustavsen

Ingrid Haugen

AF's forslag til hovedlønntabell
med 6 nye lønnstrinn:

1	127 800	50	307 600
2	130 100	51	313 400
3	132 400	52	317 500
4	134 600	53	321 600
5	136 800	54	325 600
6	139 000	55	329 800
7	141 200	56	334 000
8	143 500	57	338 300
9	145 800	58	342 700
10	148 000	59	347 100
11	150 300	60	351 500
12	152 900	61	356 000
13	155 500	62	360 500
14	158 600	63	365 200
15	161 700	64	370 100
16	165 200	65	375 000
17	168 600	66	379 900
18	172 000	67	385 000
19	175 300	68	390 100
20	178 900	69	395 200
21	182 400	70	400 500
22	186 100	71	405 800
23	189 900	72	411 100
24	193 900	73	416 700
25	198 000	74	422 200
26	201 300	75	427 700
27	204 600	76	433 300
28	207 900	77	438 900
29	211 100	78	444 600
30	214 700	79	450 400
31	218 300	80	456 300
32	222 200	81	462 200
33	226 000		
34	229 800		
35	233 600		
36	237 900		
37	242 100		
38	246 300		
39	250 500		
40	255 100		
41	259 600		
42	264 600		
43	269 500		
44	274 700		
45	279 800		
46	285 200		
47	290 600		
48	296 200		
49	301 800		